

EU, ØMU'en og den europæiske beskæftigelse

**Birgit Nahrstedt
Finn Olesen**

Oktober 2000

Alle rettigheder forbeholdes instituttet (IME). Mekanisk eller fotografisk gengivelse af denne REPORT eller dele heraf er uden instituttets skriftlige samtykke forbudt ifølge gældende dansk lov om ophavsret. Undtaget herfra er uddrag til anmeldelser.

© Syddansk Universitet, Esbjerg og forfatterne, 2000.

Institut for Miljø- og Erhvervsøkonomi
IME REPORT 4/00

ISSN 1399-3232

Key words: EU. ØMU, realøkonomisk konvergens, arbejdsløshed

Birgit Nahrstedt
Finn Olesen
Institut for Miljø- og Erhvervsøkonomi
Syddansk Universitet, Esbjerg
Niels Bohrs Vej 9-10
6700 Esbjerg
Tlf.: 6550 4183
6550 1514
Fax: 6550 1091
Email: Bin@sam.sdu.dk
finn@sam.sdu.dk

Indholdsfortegnelse

1	Indledning	5
2	Visionen om det effektive arbejdsmarked	6
3	Sker monetær konvergens på realøkonomiens bekostning?	17
4	Den europæiske beskæftigelsespagt	21
5	Fremtidige integrationsbestræbelser	25
6	Afrundende bemærkninger	28
7	Litteraturliste	30
	Appendiks 1	33
	Appendiks 2	38
	Appendiks 3	39
	Appendiks 4	42

1 Indledning

Med folkeafstemningen den 28. september i år (2000) om et fuldgyldigt dansk medlemskab af ØMU'en er der af helt selvfølgelige årsager på ny sat fokus på den europæiske integrationsproces. Som det vil være bekendt, har denne proces stået på længe¹. Karakteristisk for denne har været et generelt og vedvarende ønske om at opnå en stadig tættere økonomisk såvel som monetær integration. Med etableringen af ØMU'en den 1. januar 1999 omfattende i alt 11 af EU's 15 medlemslande må man sige, at disse bestræbelser har vist sig succesfulde. Dog har tilslutningen til det europæiske projekt ikke altid været entydig positiv. Især har kritikken siden turbulensen omkring projektets berettigelse i begyndelsen af 1990'erne været rettet imod ØMU'ens mangelfulde hensynstagen til den europæiske beskæftigelsessituation. Af helt indlysende årsager, den stigende europæiske ledighed i begyndelsen af netop 1990'erne taget i betragtning, følte store dele af den europæiske befolkning en vis skepsis mod projektets gennemførelse. Ikke alene skulle medlemslandene afgive økonomisk politisk selvstændighed (især valutarisk og pengepolitisk), men tillige fokuserede Maastricht-traktaten ensidigt på en inflationsbekæmpelse, der af den alt overvejende del af EU's befolkning ikke blev anset som det mest påtrængende økonomiske problem².

Skal ØMU'en alene vurderes ud fra rene økonomiske overvejelser; hvad da med den europæiske beskæftigelsessituation? Nok kan monetær konvergens og stabilitet indebære væsentlige økonomiske fordele, men sikrer en sådan monetær harmoni også en tilfredsstillende realøkonomisk udvikling? Eller er denne opnået på bekostning af en realøkonomisk konvergens? Med andre ord, hvordan har bestræbelserne på at sikre stabile priser påvirket dels udsvingene dels niveauet i medlemslandenes realøkonomiske forhold målt ved f.eks. udviklingen i arbejdsløsheden, ændringen i den samlede beskæftigelse og den årlige vækstrate i BNP.

Dette samspil forsøges nærmere belyst i det følgende. I afsnit 2 belyses således dels deskriptivt udviklingen i udvalgte makroøkonomiske nøgletal for EU dels præsenteres visse arbejdsmarkedspolitiske aspekter, hvis aktualitet er blevet forstærket ved ØMU'ens etablering. Dernæst følger i afsnit 3 en første undersøgelse af, hvorvidt den tættere monetære konvergens i EU også har påvirket EU-landenes realøkonomiske udvikling positivt. Konkret sker dette ved at sammenstille udviklingen i 1980'erne, hvor visionen om en europæisk monetær konvergens endnu

1 For en glimrende historisk beskrivelse af den europæiske integrationsproces på det monetære område kan der henvises til Ungerer (1997). For en økonomisk teoretisk belysning af denne proces kan der f.eks. henvises til Østrup (1992), Apel (1998) og Hansen & Nielsen (1997).

2 Jf. eksempelvis fremstillingen hos Olesen (1993, 1996).

ikke var gjort explicit, med forløbet i 1990'erne. Dernæst følger i afsnit 4 en kort redegørelse for EU's tiltagende bestræbelser på at formulere en europæisk beskæftigelsespagt. Afsnit 5 giver et bud på, hvilke områder en fortsat integrationsproces kan forventes at inddrage. Endelig gives i afsnit 6 nogle få afrundende bemærkninger.

2 Visionen om det effektive arbejdsmarked

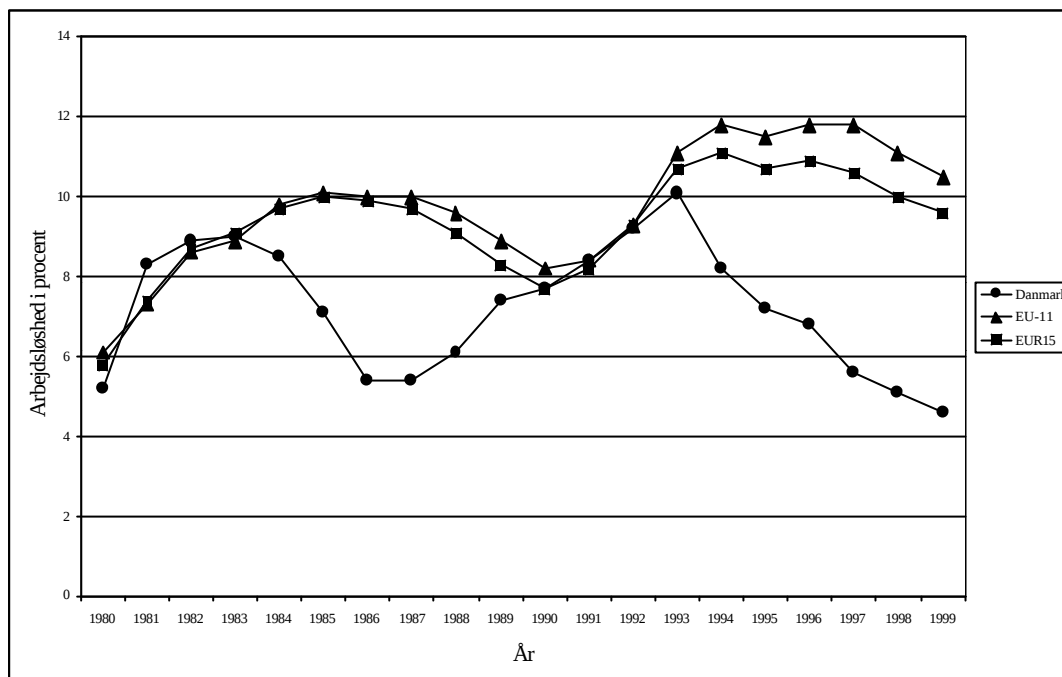
Gennem 1980'erne og 1990'erne har fokus i den økonomisk politiske debat i Europa i udpræget grad været rettet imod arbejdsmarkedet, dets indretning og dets måde at fungere på. Årsagerne hertil har været ganske indlysende. Siden den 1. oliekrises negative konsekvenser slog igennem i de internationale økonomiske konjunkturer i 1974 har de fleste lande været plaget af en ganske betydelig arbejdsløshed. Som det viste sig, var denne arbejdsløshed sværere at bekæmpe, end de fleste økonomer måske havde forventet. Samtidig rettedes fokus i den økonomiske politik i større udstrækning end hidtil mod bekæmpelse af inflationære tendenser i de forskellige økonomier, hvilket blot yderligere mindskede den økonomiske politiks spillerum i henseende til forsøg på aktivt at reducere arbejdsløsheden væsentligt. Dette skifte i prioriteringen af den økonomiske politiks mål var blandt andet afledt af et ønske om at forstærke det økonomiske samarbejde mellem de enkelte EU-lande.

Arbejdsløsheden har derfor i ganske mange år befundet sig på et højt niveau i EU; jf. Figur 1. Af denne figur kan flere tendenser aflæses. Dels har ledigheden været stigende i begyndelsen af såvel 1980'erne som 1990'erne. For begge årtiers vedkommende med en tendens til en forbedret beskæftigelsesmæssig situation i slutningen af årtiet. Arbejdsløsheden udviser derfor tilnærmelsesvist det samme forløb i begge årtier. Dog befinder denne sig i 1990'erne på et generelt højere niveau. Dels er det kendetegnende, at arbejdsløsheden hos euro-landene i størstedelen af den belyste periode ligger på et højere niveau, end hvad der gør sig gældende for hele EU under eet. Dels har endelig arbejdsløsheden i Danmark artet sig markant anderledes end de to viste aggregerede forløb. Især er faldet i ledigheden fra 1993 og fremefter bemærkelsesværdigt.

Alle EU-landene har dog ikke i denne periode haft en ensartet udvikling i deres ledighed. Tværtimod er variationen mellem landene betydelig. Nogle lande – især Luxembourg, Østrig, men til dels også Finland og Sverige (i 1980'erne) – har haft

en stabil lav arbejdsløshed, mens andre – mest markant for Spaniens vedkommende – har været plaget af en betydelig ledighed³.

Figur 1. Arbejdsløshed for Danmark, EU-11 og EUR15, 1980-1999

Kilde: EU-Commission (1999a: Statistical Annex, table 3).

Integrationsmæssigt har Tyskland og Frankrig siden fællesskabets begyndelse i 1950'erne været de varmeste fortalere for en stadig tættere binding mellem (og af) medlemslandene; jf. eksempelvis Ungerer (1997)⁴. Det er derfor alene af denne grund berettiget at fokusere især på disse to landes økonomiske udvikling. Betragtes således udviklingen i arbejdsløsheden i disse to lande – se Figur 2 – iagttages et tilnærmelsesvist identisk forløb. Beregnes korrelationskoefficienten til de to datasæt, er denne da også forbavsende stor. Målt over hele perioden er værdien på 0,92. Isoleres sidste halvdel af perioden – fra 1990-1999 – hvor processen hen imod etableringen af ØMU'en sættes i værk, er samvariationen endnu tydeligere til stede. Koefficienten har her en værdi på 0,95.

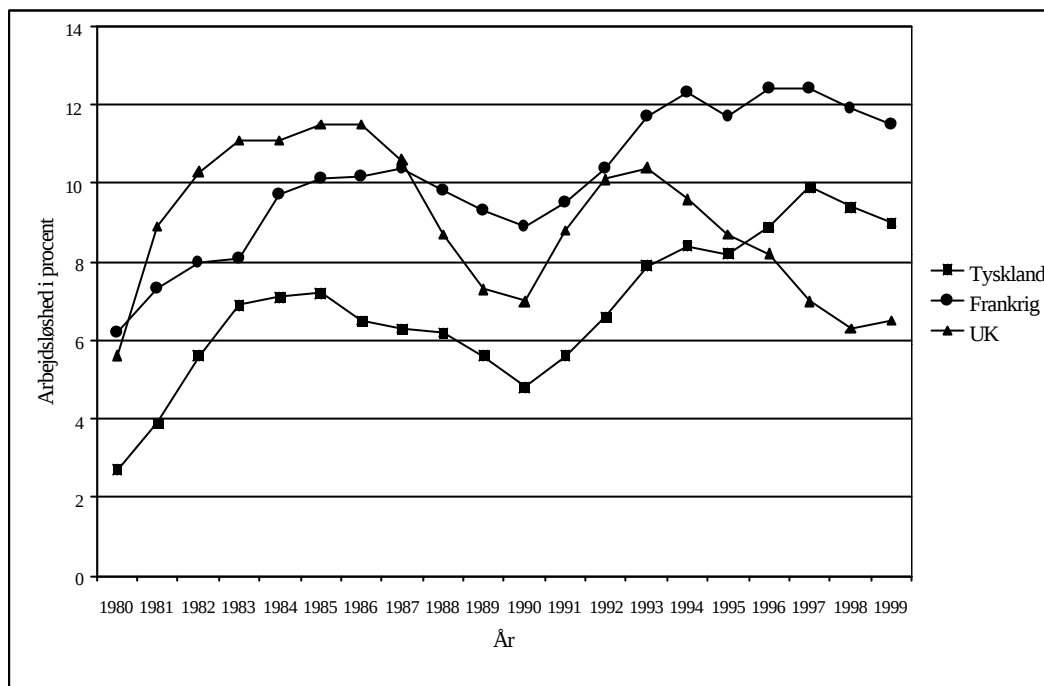
Som det ligeledes fremgår af Figur 2, har Storbritannien gennemlevet et noget an-

3 I 1997, der var året, som monetært determinerede EU-landenes eventuelle fuldgældige deltagelse i ØMU-projektet, varierer arbejdsløsheden mellem 3,7 (Luxembourg) og 20,9 (Spanien) procent. Den gennemsnitlige ledighed i hele EU var i samme år på i alt 10,7 procent; jf. Olesen (1999:27).

4 F.eks. Ungerer (1997:35): "... the partnership between France and Germany has set the pace of European integration and determined, to a large degree, its achievements as well as its failures".

derledes forløb. Dels er udsvingene for dette lands vedkommende generelt større, dels synes UK's relative arbejdsløshedssituation efter 1986 at bedre sig. Endelig reduceres ledigheden i forhold til Tyskland og Frankrig markant efter 1993, måske blandt andet som følge af, at Storbritannien i september 1992 efter en periode med en voldsom valutarisk uro valgte helt at forlade ERM-samarbejdet⁵.

Figur 2. Arbejdsløshed for Tyskland, Frankrig og Storbritannien, 1980-1999

Kilde: EU-Commission (1999a: Statistical Annex, table 3).

Generelt er variationen i ledigheden og beskæftigelsen mellem de enkelte EU-lande således ganske stor; målt absolut som mere relativt (f.eks. på antallet af langtidsledige som den strukturelt betingede ledighed)⁶. Også de regionale ledighedsniveauer inden for de enkelte medlemslande varierer ganske betydeligt; jf.

5 For en analog belysning af udviklingen i de reale vækstrater såvel som i beskæftigelsen skal der henvises til Appendiks 1. Igen illustreres her tendensen til realøkonomisk forskellighed landene imellem.

6 Jf. belysningen i Økonomiministeriet (2000b) kapitel 9. Således er i 1998 beskæftigelsesfrekvensen lavest og antallet af langtidsledige størst i Spanien, Italien og Grækenland. Målt på strukturledigheden er situationen markant mest alvorlig for Spaniens vedkommende efterfulgt af Finland og Frankrig. Til gengæld klarer den danske økonomi sig forbavsende godt med den højeste beskæftigelsesfrekvens og den laveste langtidsledighed blandt alle medlemslandene. At det danske arbejdsmarked i en europæisk sammenligning er ganske velfungerende, forklares ved to forhold. For det første hævdes det, at den danske økonomi som en lille og meget åben økonomi historisk set er vant til at tilpasse sig til ændringer i de økonomiske konjunkturer. For det andet har der længe bevidst været sat fokus på at få et effektivt og velfungerende dansk arbejdsmarked, som er en nødvendighed betinget af den valgte fastkurspolitik over for først DEM som nu EUR.

EU-Commission (1999b:128). Således er i 1997 variationen størst i Italien, Tyskland og Spanien med en regional forskel i arbejdsløshedsraterne på 20,5; 14,5 og 13,5 procentpoint. Mindst er den regionale spredning i ledigheden i Østrig efterfulgt af Irland og Holland med et spænd på 3,0; 3,5 og 4,5 procentpoint.

En yderligere belysning af arbejdsløshedsproblematikken kan ske ved inddragelse af Phillipskurve-tankegangen. Centralt i denne står NAIRU-begrebet – et udtryk for den såkaldte *naturlige ledighed* – som er det stabile arbejdsløshedsniveau, som økonomien på langt sigt antages at befinde sig i. På kortere sigt kan ledigheden dog adskille sig fra NAIRU-værdien. Således vil en høj beskæftigelsesgrad i økonomien med en ledighedsprocent under NAIRU-niveauet føre til en stigende real-løn og dermed en efterfølgende reduceret beskæftigelse indtil ledighedsprocenten igen er oppe på det stabile langsigtede niveau. Jo større lønfleksibiliteten på arbejdsmarkedet er, jo hurtigere antages tilpasningen at ske, og jo mindre i såvel størrelse som tid vil afvigelserne fra den langsigtede ligevægt dermed være.

For at få den europæiske udvikling indpasset i en NAIRU-tankegang, må det klarlægges, hvad der bestemmer NAIRU-niveauet. I en decentral og individstyret markedsøkonomi vil der til stadighed ske ændringer i produktionens sammensætning, ligesom de enkelte individer ofte vil skifte placering på arbejdsmarkedet. På grund af forskelle mellem lønmodtagerne med hensyn til relevante forhold som f.eks. uddannelse, geografisk placering, ønsker til jobindhold og information om ledige job vil der ofte være mange lønmodtagere på vej fra en beskæftigelse til en anden. På et givet tidspunkt vil flere personer således være uden beskæftigelse gennem kortere eller længere tid, mens andre vil gå hurtigere og mere direkte fra det ene job til det andet. Et meget effektivt arbejdsmarked vil klare denne matchingsproces med få og korte arbejdsløshedsperioder, mens lav effektivitet vil holde betydeligt flere i arbejdsløshed over længere tid. Blandt andet det reale understøttelsesniveau er af betydning for denne matchingsproces, idet en høj understøttelsessats gør det mindre belastende at være uden arbejde i længere tid.

Er økonomien midt i en omstillingsproces, hvor erhvervsstrukturen ændrer sig, sendes mange ud i en såkaldt strukturel bestemt ledighed samtidig med, at nye job opstår. På grund af kvalifikationsforskelle mellem de nye og de gamle job opstår der såkaldte flaskehalse på arbejdsmarkedet. Strukturelle forhold kan på denne måde forøge det ledighedsniveau, der er foreneligt med en stabil inflation, altså NAIRU-niveauet. Det må dog medgives, at det kan være vanskeligt at tro på, at økonomien automatisk i enhver situation altid vender tilbage til sit langsigtsniveau for arbejdsløsheden. Ofte tager en sådan proces så lang tid, at man politisk vælger at understøtte markedsmekanismen gennem vedtagelse af forskellige mere eller mindre arbejdsmarkeds specifikke konkrete økonomisk politiske tiltag.

I de senere år er der da også rejst en tiltagende kritik af NAIRU-tankegangen. Eksempelvis kan der henvises til Galbraith (1997) for en generel præsentation af denne kritik⁷. I Coen et al. (1999) er det endvidere sandsynliggjort ved anvendelse af amerikanske data, at NAIRU-tankegangen også mangler forklaringskraft, når det er forholdene på de mere regionale arbejdsmarkeder, der skal belyses.

Måske bør arbejdsløsheden også forklares ved hjælp af begrebet *hysteresis*, som betinger, at en økonomi ikke af sig selv vender tilbage til udgangssituationen efter, at en ydre påvirkning er ophørt. Hysteresisteorien er tæt knyttet til begrebet insidere og outsiders på arbejdsmarkedet. Opfattelsen er den, at arbejdsmarkedet kan opdeles i én gruppe af lønmodtagere, der har indflydelse på lønfastsættelsen (insiderne), og en anden gruppe af lønmodtagere, der stort set er uden indflydelse på denne (outsiderne). Insiderne er ikke nødvendigvis identiske med de beskæftigede lønmodtagere, og outsidersne er ej heller blot de arbejdsløse; men det antages dog, at der er et stort sammenfald mellem grupperne. Når outsidersne mister indflydelse på løndannelsen, kan årsagen være den arbejdsløses tab af jobmæssige færdigheder. Men også oplæringsomkostninger ved udskiftning mellem de to som en eventuel chikane fra de etablerede arbejdere gør, at insideren kan stille lønkrav uden en større hensyntagen til en konkurrence, der reelt ikke findes, fra outsidersne. Det gælder endvidere, at den arbejdsløses incitament til at konkurrere med insidere om beskæftigelsen forringes, jo højere den reale arbejdsløshedsunderstøttelse er.

Svingninger i samfundets samlede efterspørgsel efter goder vil give sig tilsvarende udslag i efterspørgslen efter arbejdskraft. De europæiske erfaringer tyder på, at sådanne svingninger mærkes mindre på lønnen og mere på beskæftigelsen på arbejdsmarkedet. Udsættes en økonomi således for en længere varende konjunkturunedgang, vokser arbejdsløsheden. Herved går et antal lønmodtagere fra at være insidere til at blive outsiders. Dette betyder, at de mister indflydelse på løndannelsesprocessen. Når konjunkturopsvinget efterfølgende indtræffer, presser insiderne lønnen op til deres egen fordel, men til skade for outsidersne, idet den højere løn medfører, at beskæftigelsen ikke stiger så meget, som det ellers kunne have været tilfældet.

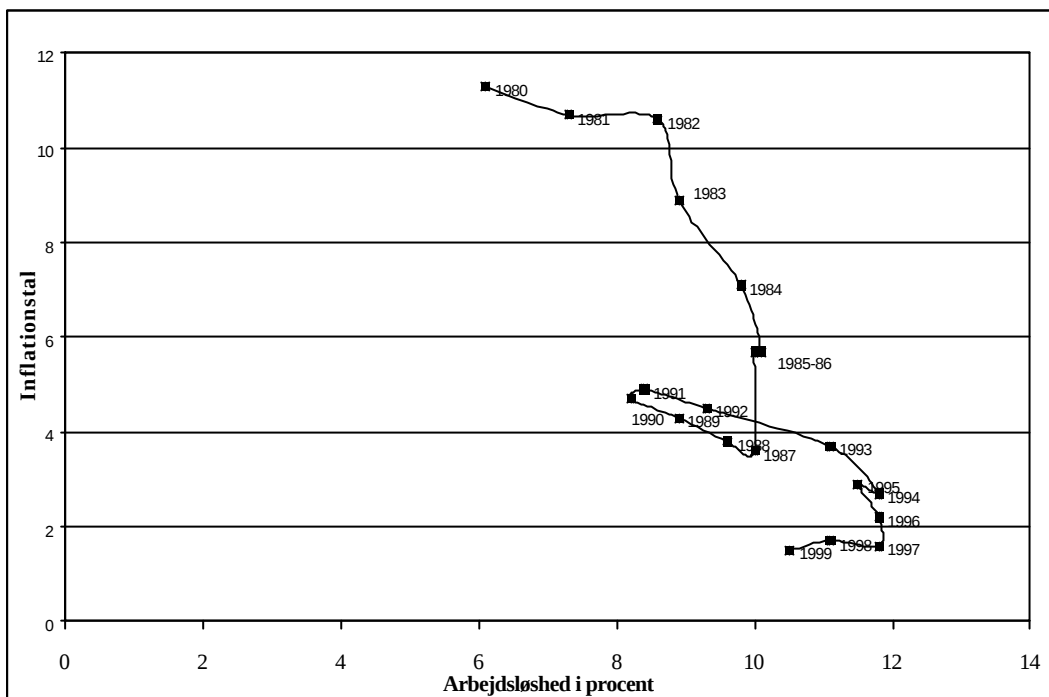
I Figur 3 og 4 er Phillipskurverne for EU-11⁸ og Danmark opstillet. Som det

7 For et dansk indlæg i debatten kan der henvises til Skott (1996). Se også Harck (2000), hvor fokuseringen især er på en lille åben økonomis mulige Phillipskurve-mæssige sammenhænge.

8 I Appendiks 2 er en analog Phillipskurve med et helt tilsvarende forløb, kvalitativt som kvantitativt, for EUR15 opstillet.

umiddelbart fremgår af disse figurer, adskiller udviklingen i Danmark sig ganske markant, hvad angår første halvdel af den belyste periode, hvorimod udviklingen fra 1989 og fremefter er i større overensstemmelse med den viste trend for euro-landene.

Figur 3. Phillipskurve for EU – 11, 1980-1999

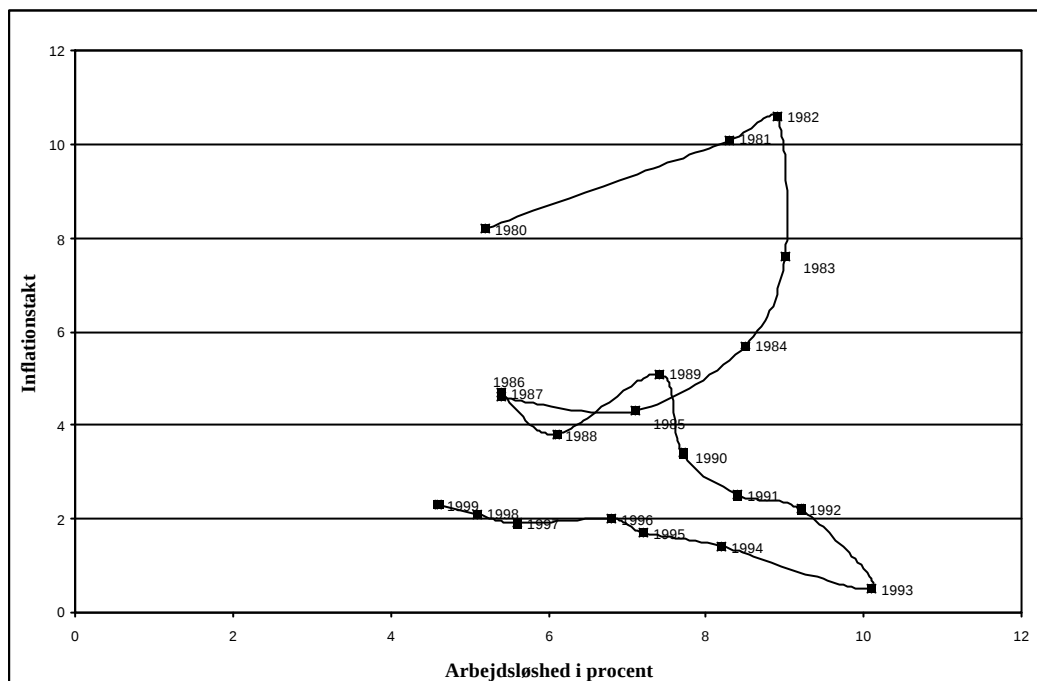
Kilde: EU-Commission (1999a: Statistical Annex, table 3 & 24).

For såvel EU-11's som Danmarks vedkommende ses klare forventelige Phillipskurveforløb.

Fra 1980 og frem til og med 1987 øges således arbejdsløsheden (med omtrentlig 4 procentpoint) hos EU-11-landene samtidig med, at inflationstakten reduceres væsentligt (fra godt 11 til under 4 procent). Dernæst følger en periode på fire år med en faldende ledighed og en svagt stigende inflation, mens udviklingen på ny vender i 1991. Fra dette år og frem til 1997 (med undtagelse af 1995) er arbejdsløsheden igen stigende, næsten 4 procentpoint, med en tilsvarende reduktion i inflationstakten til følge. Fra 1997 og perioden ud ses igen en tendens til en reduceret ledighed, denne gang dog uden at niveauet for inflationen ændrer sig nævneværdigt. For EU-11's vedkommende er den forventede Phillipskurvereaktion således stort set til stede i hele den belyste periode. Gennemslagseffekten på inflationstakten ved en given ledighedsændring er helt markant størst i den første delperiode, specielt i årene 1982 til 1987. Det viste forløb synes derfor at være i ganske god overensstemmelse med indholdet i den forventningsforhøjede Phillipskurvetankegang, hvor inflationsforventningerne hos agenterne er blevet væsentligt mindre

pessimistiske i løbet af perioden. En bevidst forfulgt strategi om at tilvejebringe en prisstabilisering inden for EU-11 synes således tydeligt at kunne dokumenteres ved det i Figur 3 viste forløb.

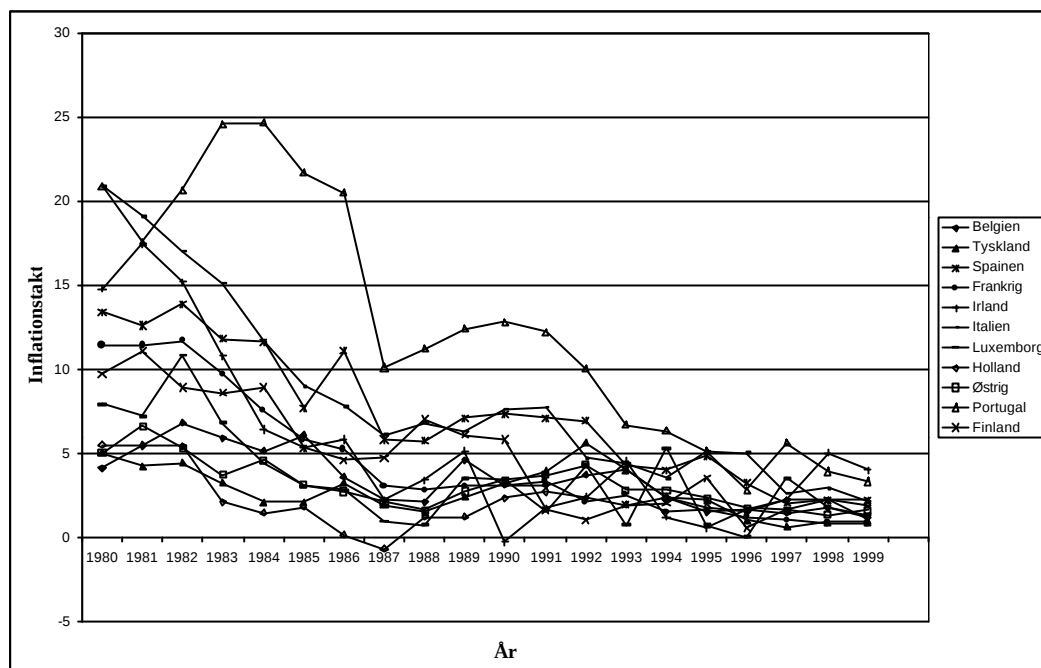
Figur 4. Phillipskurve for Danmark, 1980 – 1999

Kilde: EU-Commission (1999a: Statistical Annex, table 3 & 24).

For Danmarks vedkommende, jf. Figur 4, slår den forventede Phillipskurverreaktion først rigtigt igennem fra 1989 og den belyste periode ud. Før 1989 er forløbet generelt i modstrid med, hvad man skulle forvente, vi ser her en periode med en samhörrende stigende ledighed og inflation, hvorefter vi fra 1982 og fremefter iagttager først en klar tendens til en reduceret prisstigningstakt med en svagt fallende ledighed dernæst et kraftigt fald i ledigheden med en samtidig dog svagere reduktion i inflationen til følge. Fra 1989 til 1993 er arbejdsløsheden stigende med næsten 3 procentpoint, men inflationen i samme periode reduceres fra omkring 5 til under 1 procent. I årene 1993-1999 iagttages et bemærkelsesværdigt fald i ledigheden med kun en minimal stigende inflation til følge. Mens ledigheden reduceres med næsten 6 procentpoint, stiger inflationstakten med blot ca. 1½ procentpoint. Også for Danmarks vedkommende synes dermed et bevidst politisk ønske om at realisere en stabil inflation på et lavt niveau at manifestere sig i det viste forløb i figuren; jf. Rasmussen (2000:10-11), hvori der argumenteres for, at det danske arbejdsmarked er relativt velfungerende med en markant høj såvel job- som lønmobilitet.

Figur 5. Inflationstakt for EU-11, 1980-1999

Kilde: EU-Commission (1999a: Statistical Annex, table 24).

Som det fremgår af Figur 5, har EU-11 generelt set en ganske ensartet udvikling, hvad angår inflationstakten⁹. Det er således lykkedes disse lande, som det var hensigten, at opnå en ganske god indbyrdes monetær konvergens¹⁰. Især er denne helt markant til stede i sidste halvdel af 1990'erne¹¹.

Som tidligere vist er spændingerne mellem de enkelte lande større, når landenes økonomiske styrke og udvikling måles ved arbejdsløshedens størrelse. Der er således på nuværende tidspunkt kun tale om en vis realøkonomisk konvergens mellem EU-landene; jf. gennemgangen i afsnit 3. Med dannelsen af ØMU'en vokser

9 Jf. Appendiks 3 synes en helt tilsvarende udvikling at gøre sig gældende for tre af de fire "outs". Om end Grækenland i den belyste periode ganske markant har reduceret det inflation-nære pres i sin økonomi, mangler landet dog endnu at vise, om det er i stand til også på længere sigt at fastholde en tilstrækkelig lav og stabil inflationstakt.

10 Ifølge Fisher-relationen bør man forvente, at inflationskonvergens også afspejler sig i landenes nominelle renteniveauer, der derved automatisk harmoniseres. Som det fremgår af Appendiks 3 er dette helt klart tilfældet for EU-landenes vedkommende.

11 Som påpeget af Buti & Sapir (1998) kapitel 14, betinger etableringen af en monetær union ikke en perfekt inflationsharmonisering imellem de deltagende lande. Således synes eksempelvis variationen i inflationstakten mellem regioner i USA og Canada at være større end mellem EU-landene.

kravet til fleksibilitet på det europæiske arbejdsmarked dermed yderligere; jf. den ovenstående gennemgang¹².

Skal udsvingene såvel som niveauet for arbejdsløsheden inden for den Europæiske Union nedbringes, kan dette, som nævnt, ikke ske ved de enkelte landes selvstændige brug af penge- og valutakurspolitikken¹³. Blandt andet derfor vil arbejdsmarkedspolitikken fortsat fremstå som et ganske betydningsfuldt økonomisk politisk instrument i Danmark såvel som i de andre europæiske lande.

Med et skærpet fokus på arbejdsmarkedet sættes fleksibiliteten i højsædet. Manglende konkurrenceevne i et af de europæiske lande vil medføre en fastholdt og måske endda voksende arbejdsløshed, og med en fælles mønt er der ingen mulighed for en hurtig genskabelse af konkurrenceevnen gennem en devaluering. I et forsøg på at afhjælpe dette problem kan den ledige arbejdsstyrke forsøge at vandre til andre regioner inden for landet, eller alternativt mellem lande, som har en bedre beskæftigelsessituation. Desværre viser det sig, at arbejdskraftens mobilitet er af et ganske begrænset omfang¹⁴. En alternativ måde at bekæmpe arbejdsløsheden på, vil da være at forsøge at indrette arbejdsmarkedet på en sådan måde, at dette kan udvise en større grad af lønfleksibilitet, således at en reduceret lønstignings-takt kan genskabe konkurrenceevnen. Fleksibilitet med hensyn til omskoling, skift af erhverv og jobtype bliver ligeledes af betydning ved et ønske om varigt at opnå en større beskæftigelse.

Desværre er der meget, som tyder på, at arbejdsmarkedstilpasningen i EU primært

12 Se tillige Buti & Sapir (1998) kapitel 12, hvori de mulige tilpasningsveje ved eksternt påførte økonomiske choks belyses, og især arbejdsmarkedets betydningsfulde rolle fremhæves.

13 De deltagende lande i ØMU'en har alle afgivet suveræniteten på dette område til den Europæiske Centralbank; ECB. Et noget tilsvarende forhold kan i realiteten siges også at gøre sig gældende for Danmarks vedkommende. Godt nok står Danmark indtil videre formelt set uden for ØMU'en, men vores økonomisk politiske handlefrihed er i realiteten ganske begrænset, idet vi dels med ERM2-aftalen har bundet os tæt til euroen dels generelt har udformet vores økonomiske politik i god samklang med euro-landene.

14 Se eksempelvis Hansen & Nielsen (1997:64-65): *"The Treaty on European Union objective of a Union without internal frontiers is far from being achieved in practice ... the European labour market is markedly segmented. The causes of this segmentation are primarily linguistic and cultural barriers which cannot be removed by provisions in a treaty"*. Se også Buti & Sapir (1998:183-85), der udover de allerede nævnte barrierer mere fyldigt også fremhæver *"...administrative constraints, non-recognition of professional diplomas, non-portability of pension rights, transaction costs and restraints in the housing market, limited cross-border transferability of social protection rights, and the inefficient functioning of national employment services"*.

er foregået gennem ændringer i ledigheden og ikke via en løntilpasning, jf. Bayoumi & Prasad (1997), der netop fremhæver, at USA med sit langt mere integrerede arbejdsmarked, i modsætning til hvad der gør sig gældende for EU's vedkommende, anvender den interregionale mobilitet som en væsentlig tilpasningsmekanisme¹⁵. Således synes reallønssstivheden, der angiver i hvilken udstrækning reallønnen tilpasses til ændringer i arbejdsløsheden, generelt at være større i EU end hos f.eks. USA og Japan, jf. Tabel 1. Bemærk dog igen forskelligheden inden for EU. Mindst er reallønssstivheden i Sverige, størst er den i Italien. At dette kan udgøre en ganske betydelig risiko for ØMU'ens fremtidige stabilitet, er påpeget af Berthold et al. (1999:9): *"Hence, if real wages do not become more flexible in EMU, tensions concerning the right course of monetary and fiscal policy are bound to arise in case of adverse shocks"*¹⁶.

15 I deres studie forsøges ligeledes forskellene i erhvervenes specialiseringsgrad mellem USA og EU belyst. På data fra perioden 1970-89 opdelt på otte sammenlignelige erhvervskategorier på otte udvalgte EU-lande – A, B, D, DK, EL, I, NL og UK – henholdsvis otte regioner i USA, synes EU-landene på nær for kategorierne *manufacturing* og *primary goods* at have en mere homogen erhvervsstruktur end, hvad der gjorde sig gældende for USA i den belyste periode. Dette er et forhold, der i sig selv skulle øge ØMU'ens chancer for succes. Desværre synes netop det europæiske arbejdsmarked at stille sig hindrende i vejen herfor, idet den langsigtede trend i EU's produktivitet helt overvejende synes at være bestemt af landespecifikke forhold. Nok synes trenden i beskæftigelsen i USA såvel som i de otte udvalgte EU-lande primært at være bestemt af erhvervsspecifikke faktorer, men da det europæiske arbejdsmarked ikke i nogen nævneværdig grad, hævder forfatterne, er integreret mellem landene, foregår den intersektorelle reallokering af arbejdskraft i EU inden for det enkelte medlemslands grænser, og ikke mellem EU-landene. Netop herved adskiller EU-området sig markant negativt fra USA; jf. Bayoumi & Prasad (1997:51-56). Som bekendt blev integrations tempoet speedet markant op i 1990'erne. Om end denne udvikling primært var rettet mod den monetære sfære af den europæiske økonomi, må dog også de reale markeder, herunder altså også arbejdsmarkedet, være blevet påvirket af denne markante udviklingstendens. Helt så slemt som Bayoumi & Prasad beskriver det europæiske arbejdsmarkedet, forholder det sig formentlig ikke i dag. Under alle omstændigheder kan intentionerne bagved udformningen af **The Employment Pact** tages som et udtryk for en bevidstgørelse hos de europæiske ledere af det nødvendige i et mere fleksibelt, velfungerende og bedre integreret europæisk arbejdsmarked.

16 Denne frygt for et for stift arbejdsmarked er en frygt, der er erkendt af EU selv, jf. EU-Commission (1999b:119), hvor den historisk set høje arbejdsløshed inden for EU forklares som: "... the result of the interaction of a series of adverse aggregate supply and demand shocks with labour market institutions and product market regulations proving insufficiently capable of adjusting to changes in economic conditions". Netop derfor er strukturelle reformtiltag, jf. indholdet i **The Employment Pact**, af fundamental betydning for at sikre euroområdet en høj, varig og ikke-inflationær økonomisk vækst.

Tabel 1. Gennemsnitlig reallønsstivhed 1970 – 95 for EU, USA og Japan

B	DK	D	EL	E	F	IRL	I
2,486	1,708	1,730	1,902	2,414	2,055	2,334	2,641

NL	A	P	FIN	S	UK	USA	Japan
1,581	2,518	1,302	1,253	1,001	1,594	1,208	1,960

Anm.: Der gives ingen oplysning om reallønsstivheden i Luxembourg. For en nærmere redegørelse af, hvorledes graden af reallønsstivhed kan opgøres, skal der henvises til gennemgangen heraf i kilden.

Kilde: Berthold et al. (1999:7).

En effektivisering af arbejdsmarkedets indretning og den måde, hvorpå det fungerer, har dog ikke alene en umiddelbar indflydelse på arbejdsløshedens størrelse, sammensætning og varighed. Konsekvenserne heraf rækker længere. Således vil en øget effektivitet på arbejdsmarkedet have positive produktionsmæssige effekter også på det længere sigt. En sådan nu mere velfungerende økonomi vil naturligvis have et forbedret økonomisk vækspotentiale, idet arbejdskraften - i omfang og kvalitet - er en betydende produktionsfaktor. En belysning af det europæiske arbejdsmarked er derfor af central betydning for forståelsen og vurderingen ikke alene af den igangværende integrations succes, men også ved en vurdering af den Europæiske Unions mere fjerne fremtid.

Men måske udgør den ensidige fokuseringen på fleksibilitets forhold en for snæver indgang til en tilfredsstillende beskrivelse og analyse af de betydende problematikker, der hidrører fra arbejdsmarkedets indretning og dets måde at fungere på. Der synes eksempelvis at være en modstrid mellem ønsket om arbejdskraftens større mobilitet og den faktiske samfundsmæssige udvikling, der går i retning af, at der opbygges en stadig større human kapital ofte af en virksomhedsspecifik karakter hos medarbejderne i de enkelte virksomheder. Virksomhedens omkostninger i forbindelse med oplæring af nye medarbejdere, ligesom dens omkostninger til en løbende vedligeholdelse og opkvalificering af medarbejdernes færdigheder, er således voksende. Dette er i sig selv et forhold, der må antages at mindske fleksibiliteten på arbejdsmarkedet, uden at dette derved bliver mindre effektivt og velfungerende.

Der kan måske også gives en anden forklaring på årsagerne til den markante arbejdsløshed, som de fleste vestlige lande alle har oplevet i ganske lange perioder. Eksempelvis skal arbejdsløsheden inden for OECD-området måske, som fremhævet af Davidson (1998), forklares ved en klart faldende investeringsrate, der især

er udtalt for perioden efter 1973¹⁷. At en reduceret investeringstilbøjelighed i de vestlige lande er arbejdsløsheds fremkaldende, er en indiskutabel kendsgerning. Blot forhindrer dette forhold naturligvis ikke, at arbejdsløshedssituationen yderligere forværres såvel i omfang som i tidsmæssig udstrækning, hvis arbejdsmarkedet samtidig hermed er uhensigtsmæssigt stift indrettet og fungerende.

Måske er dette sidste aspekt problematisk netop set i en europæisk sammenhæng, idet de enkelte europæiske lande kan have en forskellig opfattelse af fleksibilitetsbegrebet. Således påpeger Casey et al. (1999) en markant forskel i opfattelsen heraf i eksempelvis Storbritannien og Tyskland. Mens fleksibilitet i en engelsk sammenhæng opfattes som næsten udelukkende synonymt med en deregulering af institutionelle forhold på arbejdsmarkedet samt en mulighed for at foretage en reduktion i lønomkostningerne, er den tyske opfattelse betydelig mere bred og rummelig i sit indhold¹⁸.

Uanset de spørgsmål, der kan rejses mod indholdet i den traditionelle arbejdsmarkedspolitik, har EU med formuleringen af **The European Employment Pact** klart tilkendegivet, at det europæiske arbejdsløshedsproblem skal angribes ved anvendelse af en markedskonform strategi; jf. gennemgangen heraf i et senere afsnit.

3 Sker monetær konvergens på realøkonomiens bekostning?

Som det er fremgået af den hidtidige gennemgang, har den monetære harmonisering i den belyste periode været stadig tiltagende. Samtidig med denne udvikling

17 Således skriver Davidson (1998:821) herom følgende: *“When ... volatile exchange rates depress global investment spending and deficits are precluded, then if the worldly wisdom of central bankers is that inflation can only be held in check by promoting the fear of job insecurity among workers ... then the rate of interest will be used to perpetuate unemployment rather than promote prosperity. Subscribing to the conventional wisdom ... has devastating real effects on industry and the global economy”*.

18 “Enterprise flexibility mainly consists of functional elements in terms of R&D, technological and organisational change, innovation and investment, an increasing variety of operating or business hours despite reduced and flexibly implemented working hours, and internal training of young and adult workers”, Casey et al. (1999). Jf. tillige Buti & Sapir (1998:182), der netop påpeger, at “Economic and regulatory criteria cannot suffice to take account of the complex array of factors, not always quantifiable, determinant for wage-bargaining, which are deeply rooted in the historical, social and institutional features of each national labour market”.

har den europæiske beskæftigelse været under pres. Det er derfor nærliggende at forsøge afdækket, hvorvidt etableringen af den monetære konvergens er sket på bekostning af en positiv realøkonomisk udvikling i EU-landene. Nærværende afsnit sammenstiller således udviklingen i fire nøgletal i 1980'erne med 1990'erne.

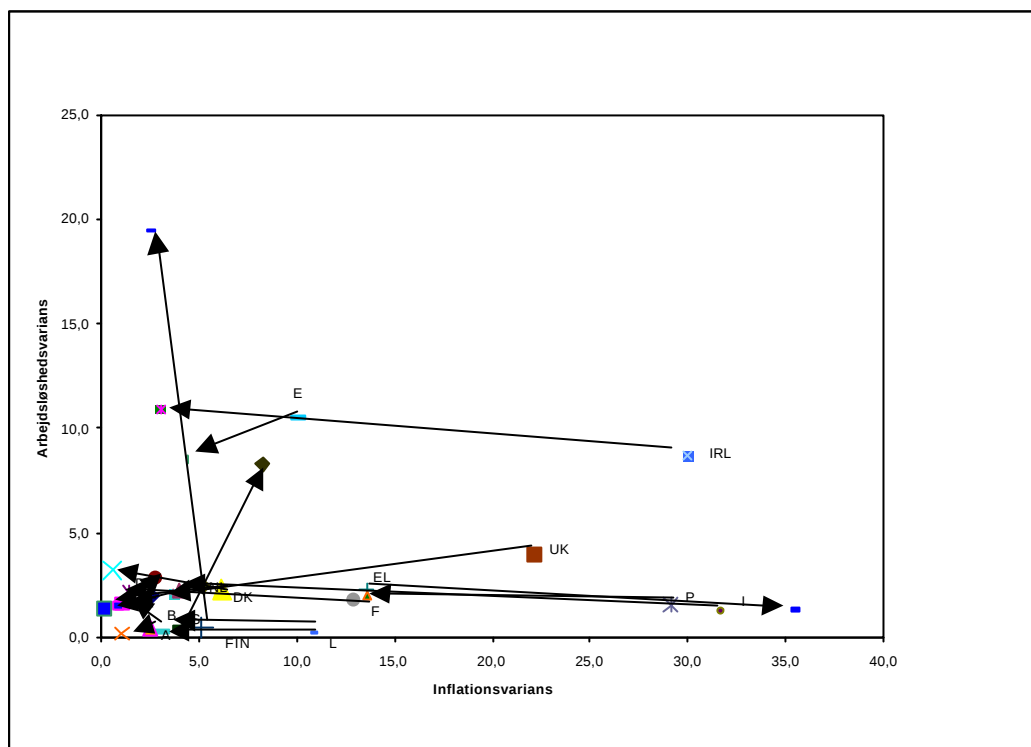
Mens det europæiske samarbejde i 1980'erne, overordnet set, ikke eksplicit var kendetegnet ved et mål om monetær stabilitet, har dette modsætningsvist præget 1990'ernes dagsorden; jf. f.eks. Marcussen (2000). Som bekendt påbegyndtes ØMU'ens 1. fase den 1. juli 1990. Det var dog først med den 2. fase fra den 1. januar 1994, at det økonomisk monetære samarbejde for alvor blev forpligtende for medlemslandene. Vi har derfor valgt at foretage to sammenligninger, hvor udviklingen i 1980'erne stilles over for dels 1990'erne dels perioden 1994-99.

Konkret belyses i Figur 6 og 7 udviklingen i variansen for landenes inflationstakt sammenholdt med variansen på arbejdsløsheden.

Som det fremgår af figurene, er et positivt samspil mellem de to variable til stede, når 1980'ernes udvikling holdes op imod perioden 1994-99. Blot tre lande – Irland, Finland og Sverige – oplever ikke en samtidig reduktion i begge varianser. For alle tre landes vedkommende er det variansen på arbejdsløsheden, der er stigende. Sammenstilles udviklingen i 1980'erne med 1990'erne, er forløbet anderledes. Her divergerer i alt ni lande. Mens Tyskland og Sverige realiserer en stigning i variansen på begge variable, forøges den realøkonomiske disharmoni målt ved udviklingen i arbejdsløsheden for seks lande: Danmark, Irland, Italien, Luxembourg, Portugal og Finland. Endelig øges inflationsvariansen for Grækenlands vedkommende¹⁹.

19 Plottes ændringen i de to varianser for begge variable i et diagram, jf. Appendiks 4, afkræftes generelt igen hypotesen om, at inflationsharmonien er indtrådt ved at øge arbejdsløshedsudsvingene. Igen er tendensen tydeligst, når 1980'erne sammenstilles med 1990'erne.

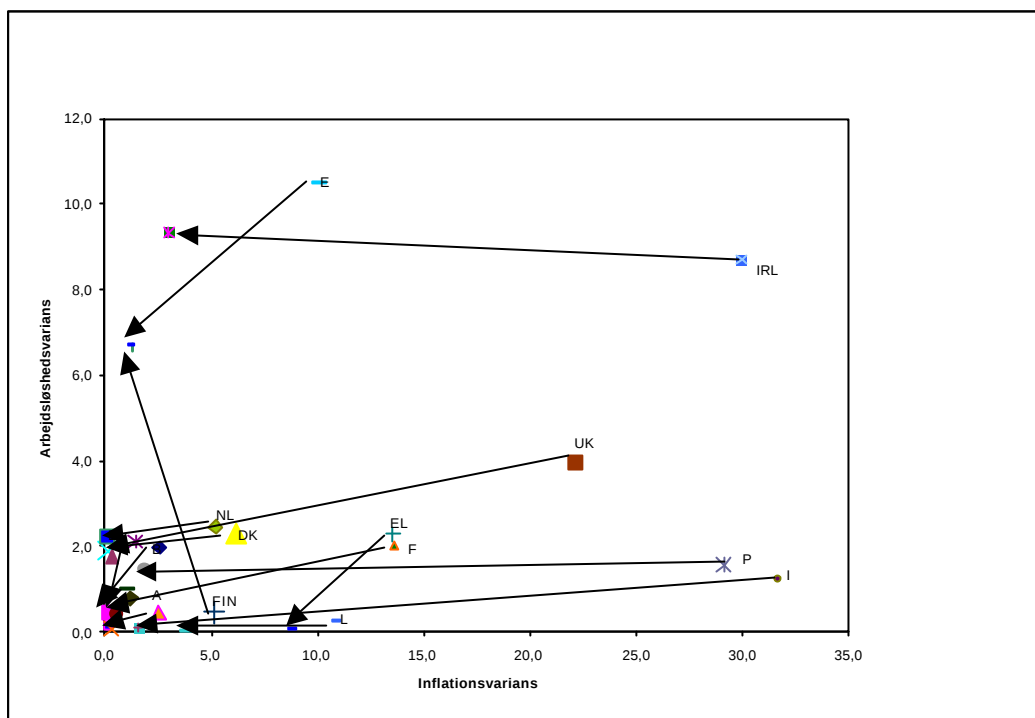
Figur 6. Arbejdsløshed og inflation: 1980'erne og 1990'erne

Kilde: EU-Commission (1999a: Statistical Annex, tables 3 og 24).

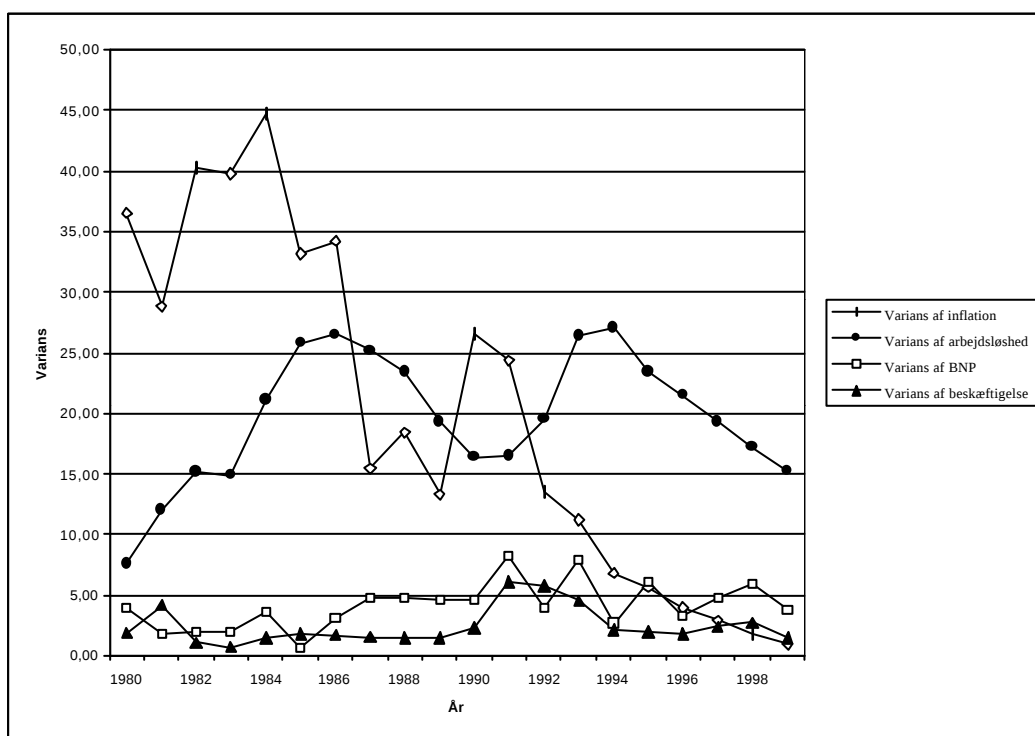
Den generelle tendens til, at den opnåede monetære konvergens tilsyneladende ikke synes at være sket på bekostning af realøkonomiens udvikling, understøttes, når udviklingen i den samlede beskæftigelse henholdsvis den årlige reale vækstrate sammenholdes med inflationstakten; jf. Appendiks 4. Eksempelvis fitter faldet i variansen på de årlige BNP-ændringer for alle de 15 EU-lande med reduktionen i inflationsvariansen, når udviklingen i 1980'erne sammenstilles med den snævre periode 1994-99.

Figur 7 Arbejdsløshed og inflation: 1980'erne og 1994-1999

Kilde: EU-Commission (1999a: Statistical Annex, tables 3 og 24).

Figur 8. Varians af fire nøgletal for EUR 15, 1980-1999

Kilde: EU-Commission (1999a: Statistical Annex, tables 2, 3, 10, og 24).

Betragtes forløbet i Figur 8 for de fire nævnte variable, bekræftes konvergensten-

densen, hvad angår inflationen i den belyste periode 1980-99. Derimod er forløbet mere tvetydigt for de realøkonomiske variables vedkommende. Generelt er variansen for landenes ændring i den samlede beskæftigelse og deres årlige reale vækstrater tilnærmelsesvist konstante dog med en svagt stigende tendens i den første halvdel af 1990'erne. Variansen af arbejdsløsheden har sin egen udviklingen: fra 1980-86 stigende, dernæst indtil 1990 faldende, igen fra 1991-94 voksende for endelig derefter og perioden ud at være aftagende. Dermed er variationen i arbejdsløsheden såvel sammenfaldende som modsatrettet udviklingen i inflations-takten i forskellige delperioder af det belyste tidsrum.

Om end prisstabiliteten i EU således ikke umiddelbart synes at være skabt på basis af realøkonomiske ofre, har den europæiske arbejdsløshedssituation i den belyste periode 1980-99 ikke været tilfredsstillende; jf. gennemgangen i afsnit 2. Intet udelukker da heller, at EU's realøkonomiske udvikling kunne have forløbet mere positivt, såfremt den økonomisk politiske indsats hos de enkelte medlemslande i større udstrækning, end tilfældet var, havde været mere beskæftigelsesfremmende snarere end inflationsbekæmpende i sin orientering. EU har haft og har fortsat et alvorligt arbejdsløshedsproblem, som Unionen må forholde sig aktivt til. Om dette i et tilstrækkeligt omfang kendetegner det europæiske samarbejde, er temaet for det næste afsnit.

4 Den europæiske beskæftigelsespagt

Ved etableringen af ØMU'en er en milepæl nået i den europæiske integrationsproces. Med denne er EU-landene bundet tættere sammen på en langt mere forpligtende måde end hidtil²⁰. Med de monetære institutionelle rammer på plads for dette arrangement er der dermed skabt et betydeligt potentiale for at opnå en varig høj økonomisk vækst og gode beskæftigelsesmuligheder inden for EU. Realiseres dette potentiale, vil det naturligvis være til gavn for medlemslandenes befolkninger, men også internationalt vil man kunne høste en afledt positiv effekt heraf.

I EU-samarbejdet er der da også i de senere år blevet fokuseret stadig mere præcist på en bekæmpelse af den forholdsvis høje arbejdsløshed, der har været frem-

20 Jf. EU-Commission (1999b:45) har EU i 1990'erne oplevet en tiltagende makroøkonomisk konvergens. Vejen henimod ØMU'en har dermed virket som en katalysator for en selvforstærkende proces byggende på tre elementer: "1) *increasing intra-EU trade and investment flows*; 2) *declining exchange rate volatility and exchange rate uncertainty*; 3) *a convergence in macroeconomic policy towards: price stability, budgetary consolidation and moderate wage growth*".

herskende i de fleste medlemslande²¹. Konkret har dette ført til formuleringen af **The European Employment Pact**. Strategien, der er indeholdt i denne, er tredelt; jf. EU-Commission (1999a).

For det første skal der føres en *sund* makroøkonomisk politik, som er fremmende for den økonomiske vækst, beskæftigelsen og prisstabiliteten i EU. For det andet skal det europæiske arbejdsmarked bringes til at fungere mere hensigtsmæssigt og smidigt end hidtil, ligesom man for det tredje generelt, hvor det er muligt, skal forsøge at styrke markedsmekanismen gennem en øget effektivitet og fleksibilitet på de europæiske vare- som faktormarkeder. Kan denne overordnede strategi implementeres med succes, vurderes EU at kunne opnå en *"self-sustaining, non-inflationary, investment-supported growth over the medium and longer term"*; EU-Commission (1999a:47). En vellykket gennemførelse af denne strategi betinger dog en forståelse og positiv velvilje fra alle de involverede parter samt en forbedret dialog mellem disse, ligesom det er nødvendig med en endnu bedre koordination af de økonomisk politiske tiltag inden for EU.

Mere konkret er det hensigten, at det makroøkonomiske policy mix skal bestå af de følgende fire delelementer, hvor samspillet mellem disse formodes at give en positiv synergieffekt.

For det første indebærer den ovennævnte strategi, at medlemslandenes offentlige budgetter skal bringes i balance eller endnu bedre, om muligt, bringes til at udvise et overskud. For at realisere dette mål bør de enkelte EU-landes regeringer begrænse de offentlige udgifters stigningstakt, men samtidig styrke de offentlige investeringer, ligesom især landenes velfærdsprogrammer – *"pension and health-care systems"* – generelt bør tages op til kritisk evaluering og om nødvendigt også revision, således at det bliver muligt at opnå *"the appropriate balance between economic efficiency and social inclusion"*; EU-Commission (1999a:56). Derudover bør de enkelte medlemslande forøge indsatsen, hvad angår udviklingen af den humane kapital, ligesom indkomstskattetrykket bør sænkes for de lavere indkomster, skattesystemernes effektivitet forbedres og skatteharmoniseringsbestræbelserne mellem landene øges.

21 Jf. EU-Commission (1999a:45): *"... at about 61 % in 1998, the employment rate in the EU as a whole is low, both in historical and international comparative terms. Achieving a significantly higher employment rate and lower unemployment rate over the medium term would be beneficial for improving living standards significantly, facilitating the sustainability of public finances, and ensuring a cohesive society"*. I Danmark var denne rate i 1998 på 77%. På præcist samme niveau befandt også Japan sig, mens USA havde en marginal lavere beskæftigelsesrate på 75%; jf. Økonominimisteriet (2000:table 4). Ledighedsræssigt var niveauet for de tre lande i 1998 henholdsvis 5,1; 4,1 og 4,5 procent.

For det andet skal den førte pengepolitik, som er lagt i hænderne på ECB, i et samspil med den deraf afledte valutakurspolitik, sikre den nødvendige grad af prisstabilitet inden for unionen. Da de institutionelle rammer inden for dette område allerede er på plads, er dette delelement formentlig det af de fire, som lettest lader sig realisere i praksis.

For det tredje skal aktørerne på det europæiske arbejdsmarked udvise ansvarlighed i løndannelsen. Hertil kræves om nødvendigt en ændring af de gældende institutionelle forhold på de mange geografisk såvel som fagligt adskilte arbejdsmarkeder i medlemslandene. Generelt bør det sikres, at udviklingen i den nominelle lønstigning er begrænset af det overordnede mål for inflationsniveauet, at real-lønsudviklingen afspejler produktiviteten, samt at lønspredningen mellem medlemslandene forsøges bevaret²². Reformeres arbejdsmarkedet med en generel øget konkurrence til følge, har man dermed, det er i hvert tilfælde intentionen bagved strategien, forhåbentligt øget *"the employability of the individual"*. Specielt skal dette ske for *"those at a disadvantage in the labour market, and helping unemployed people to acquire the knowledge and skills they need, developing entrepreneurship, encouraging the adaptability of businesses and their employees and improving equal opportunities for women and men"*; EU-Commission (1999a:83)²³.

Endelig for det fjerde bør medlemslandene gennem reformer af de bestående systemer og institutioner forsøge at fremme markedsmekanismens effektivitet. Sådanne strukturændringer vil øge EU's muligheder for med minimale negative konsekvenser for unionen at kunne imødegå fremtidige problemer, der hidrører fra *"globalisation, environmental problems and technological change"*.

Med formuleringen af EU's **Employment Pact** er bekæmpelsen af arbejdsløshe-

22 Hvor teoretisk konform – tro mod det neoklassiske paradigme – den økonomisk politiske filosofi, der kendetegner det økonomiske og monetære samarbejde inden for EU, end måtte være, tror beslutningstagerne altså åbenbart ikke på det rigtige i teoremet om faktorprisudligning: *"... it will be of crucial importance to avoid a convergence of nominal and real wages across countries and regions in advance of productivity; therefore, wage imitation effects should be avoided"*; EU-Commission (1999a:53).

23 Som påpeget i "Article for the International Review of Employment", <http://europa.eu.int/comm>, bør en sådan forøget fleksibilitet dog ikke ske på bekostning af det sociale sikkerhedsnet, der især er udbredt i de skandinaviske lande. Disse fremhæves her for deres generøsitet uden, at landenes sociale velfærdssystemer i nævneværdig grad virker arbejdsincitamentshæmmende. Specielt fremhæves i denne forbindelse Danmarks vellykkede indsats op igennem 1990'erne til fremme af beskæftigelsen. Konkluderende slås det derfor fast, at *"Decent social rights are the hallmarks of our societies, which have by and large escaped the yawning gulf between rich and poor seen in other parts of the world"*.

den for alvor sat på den europæiske dagsorden²⁴. Nødvendigheden heraf er klart erkendt af EU selv: *"The European Council considers high employment the key to greater economic welfare, social justice and cohesion"*; EU-Commission (1999a:82).

Boks 1: Guidelines for Member States' Employment Policies 2000			
Improving employability	Developing entrepreneurship	Encouraging adaptability of businesses and their employees	Strengthening equal opportunities policies for women and men
Tackling youth unemployment and preventing long-term unemployment	Making it easier to start up and run businesses	Modernising work organisation	Gender mainstreaming approach
Transition from passive measures to active measures	Exploiting new opportunities for job creation	Support adaptability in enterprises	Tackling gender gaps
Encouraging a partnership approach	Making the taxation system more employment friendly		Reconciling work and family life
Easing the transition from school to work			Facilitating reintegration into the labour market
Promoting a labour market open to all			

Kilde: "Proposal for Guidelines for Member States' Employment Policies 2000"; <http://europa.eu.int/comm>.

Pagtens hensigt om at øge beskæftigelsen i unionen vil da sandsynligvis også finde en klar opbakning blandt medlemslandenes befolkninger. Et "demokratisk problem" vil denne pagt i modsætning til, hvad der har kendetegnet den ofte noget mangelfulde tilslutning til ØMU'en i Danmark såvel som i andre af medlemslandene, således næppe løbe ind i. Blot kan en konkret operationalisering af strategiens mange delmål vise sig betydelig vanskeligere at gennemføre end selve formu-

24 Dette har resulteret i en række konkrete anbefalinger til de enkelte medlemslande. Eksempelvis skal Danmark; jf. EU-Commission (1999a:59). Danmark skal således f.eks. 1) forsøge at fastholde (og uddybe) det offentlige budgetoverskud; 2) formindske forvridningstendenserne i skattesystemet; 3) yderligere fremme konkurrence på udvalgte varemarkeder; 4) øge den relativt store offentlige sektors effektivitet blandt andet gennem en øget licitation af offentlige ydelser og 5) fokusere på foranstaltninger, der kan øge udbuddet af arbejdskraft.

leringen af og den politiske enighed omkring pagtens bud på et hensigtsmæssigt makroøkonomisk policy mix. Dog kan en sådan skepsis reduceres væsentligt, hvis EU vælger at opstille nogle konkrete delmål – en formulering af realøkonomiske konvergensbetingelser – for pagtens tidsmæssige implementering²⁵. En sådan konkretisering kan de udstedte retningslinier for medlemsstaternes beskæftigelsespolitik for år 2000 med rette måske betegnes. Som det fremgår af den ovenstående tekstboks, er indholdet heri ikke overraskende helt i overensstemmelse med den vedtagne beskæftigelsesstrategi.

5 Fremtidige integrationsbestræbelser

Som det er fremgået af den ovenstående gennemgang, har integrationsbestræbelserne i EU været tydeligt til stede i en efterhånden ganske lang periode. Især har de monetære bestrebelser været markante og særdeles succesfulde. Selvom beskæftigelses- og arbejdsløshedsproblematikken siden midten af 1990'erne har fået en tiltagende betydning i den europæiske integrationsproces, er bestrebelserne på dette område fortsat af en noget valen karakter. Med ØMU'en får især struktur-, men også finanspolitikken en mere betydningsfuld rolle i den økonomiske politik, jf. f.eks. Andersen (2000) og Rasmussen (2000). Etableringen af en økonomisk og monetære union indebærer derfor ikke, at hverken behovet eller mulighederne for at føre en aktiv økonomisk politik forsvinder. Men hensigtsmæssigheden af en sådan indsats forøges helt givet ved også på dette område at foretage en koordinering på EU plan; jf. som et eksempel herpå den allerede eksisterende Vækst- og Stabilitetspagt, der i en vis udstrækning begrænser de enkelte medlemslandes finanspolitiske selvstændighed²⁶.

Man bør således forvente, at integrationsbestrebelserne inden for Unionen vil

25 Selvom beskæftigelseshensynet i Luxembourgprocessen snarere er baseret på ”det gode eksempel” betydning og overtalelsesevne end regler, idet processen er: ”*baseret på benchmarking, dvs. sammenligninger mellem landene, og gensidig overvågning og udveksling af gode erfaringer mv.*”; Økonomiministeriet (2000b:383).

26 Som belyst i Hougaard Jensen & Dogonowski (2000) synes det på basis af historiske data for perioden 1970-95 ikke usandsynligt, at Vækst- og Stabilitetspagtens budgetunderskudsnorm på 3 % af BNP i fremtiden kan forventes overskredet. Dette er et forhold, der blot yderligere sandsynliggøres, når demografiske aspekter inddrages i vurderingen. Som bekendt vil den europæiske befolkning i fremtiden ældes, hvilket i sig selv sætter det offentlige budget under pres.

fortsætte²⁷. Oplagt synes sådanne aktiviteter at kunne finde sted på i hvert tilfælde tre områder. Forventeligt er det således, at der i tiltagende grad vil finde en harmonisering sted på det arbejdsmarkeds-, skatte- og socialpolitiske område mellem medlemslandene. Ligeledes kan behovet for en øget føderal finanspolitisk indsats – selvstændigt som et nyt økonomisk politisk instrument primært i henseende til en konjunkturstabilisering eller gennem en udvidelse af midlerne til EU's strukturfonde – vise sig påtrængende såfremt den økonomiske konjunkturudvikling i Europa ændrer sig i negativ retning eller Unionen forholdsvis hurtigt udvides med et betydeligt antal nye medlemmer fra Central- og Østeuropa.

På det arbejdsmarkedspolitiske område er det velkendt, at de nationale arbejdsmarkeder gennem etableringen af ØMU'en er blevet endnu tættere forbundet med hinanden, end det tidligere var tilfældet. Med penge- og valutakurspolitikken lagt i hænderne på Den Europæiske Centralbank bliver de nationale økonomier mere sårbare over for en forværring af konkurrenceevnen i det enkelte land gennem en for aggressiv ført lønpolitik eller en forringet produktivitetsudvikling. Dette synspunkt er i dag generelt anerkendt af den europæiske fagbevægelse, hvorfor adfærden på de nationale arbejdsmarkeder hos de to modstående parter da også er blevet ændret. Nu anlægges der i højere grad end før, en overordnet og generel samfundsøkonomisk betragtning på lønforhandlingsprocessen frem for en mere snæver og partiel arbejdsmarkedsspecifik synsvinkel. Dette skifte i den arbejdsmarkedspolitiske fokusering vil blot yderligere forstærkes og cementeres af de intentioner og bestræbelser, der ligger bagved, og som kan udledes af Beskæftigelsespagten. Den overordnede problemstilling vil her i det mindste være tredelt. Dels, hvorledes sikres en fastholdelse af en konkurrenceevnesituation gennem en afdæmpet udvikling i lønomkostningerne, som er foreneligt med et højt og stabilt beskæftigelsesniveau. Dels, hvorledes sikres udbuddet af arbejdskraft påvirket, således at snærende flaskehalssituationer undgås. Samt dels, hvorledes sikres det, at udviklingen på arbejdsmarkedet i størst mulig udstrækning tilgodeser de fremtidige muligheder for en økonomisk vækst, der f.eks. kan gøre det europæiske ald-ringsproblem tåleligt og ønsket om en velfærdsudjævning mellem EU's fattige og rige regioner mulig.

Med en stadig mere integreret europæisk økonomi vil en større grad af ensartethed i beskatningen i de enkelte medlemslande reducere de negative effekter af en forvridende skattekonkurrence mellem landene. Som der kan argumenteres for i teorien, jf. Sørensen (2000a), betinger en forvridningsfri konkurrence inden for EU

27 En sådan forstærket integration vil formentlig udvikle sig i tre dimensioner: geografisk (antallet af medlemslande), funktionelt (antallet af politikområder) som institutionelt (ændring og udvidelse af EU-organerne); jf. Hansen & Olesen (2000).

ikke nødvendigvis, at medlemsstaternes skattepolitiske selvstændighed skal bringes ned på et absolut minimum. Alene en forskel i præferencerne hos de enkelte landes befolkninger, hvad angår omfanget såvel som indholdet af offentlige ydelser, kan betinge en forskellighed i den nationale beskatning. Er blot to principper m.h.t. dels bopælskriteriet i indkomstbeskatningen – al indkomst beskattes i det land, hvor skatteyderen har fast bopæl – dels forbrugskriteriet i den indirekte beskatning af varer og tjenesteydelser – disse beskattes i det land, hvor de endeligt forbruges – i praksis overholdt, er skattearbitragemulighederne mellem medlemsstaterne ganske ubetydelige små. Desværre synes disse to basale principper at være ganske svære at overholde i praksis²⁸. En vis harmonisering af beskatningsformerne, således som det faktisk allerede er sket inden for selskabsbeskatningen i de enkelte EU-lande, er derfor formentlig ikke alene hensigtsmæssig, men måske ligefrem nødvendig, såfremt ØMU'en succesfyldt skal fungere optimalt med det tilsigtede formål at opnå en effektiv ressourceallokering og sikre en høj, stabil og ikke-inflationær økonomisk vækst²⁹.

Med perfekt fri bevægelighed for realkapital og arbejdskraft burde man forvente, jf. faktorprisudligningsteoremet, at begge produktionsfaktorer søger derhen, hvor aflønningen er mest fordelagtig. For arbejdskraftens vedkommende burde man altså forvente, at der ville finde en migration sted fra fattige til rigere regioner i EU. Dette er et forhold, der blot yderligere vil forstærkes, såfremt de rige regioner også samtidig er de regioner i EU med det bedste velfærdssystem (bredt defineret som sociale, sundheds- og uddannelsesmæssige forhold). Som det er bekendt, er arbejdskraftens mobilitet inden for EU imidlertid kun ganske ubetydelig. Udvides det nuværende EU med et ikke ubetydeligt antal nye medlemmer fra Central- og Østeuropa, er det dog forventeligt, at denne potentielle migrationsproblematik aktualiseres. Dermed kommer lande med de mest fordelagtige velfærdssystemer let under pres. For at undgå en skævvridning på dette område er det derfor tænkeligt, at medlemslandene også her finder en vis grad af harmonisering hensigtsmæssig³⁰.

28 Således nævner Sørensen (2000a) som eksempler herpå den hidtidige manglende systematiske udveksling af oplysninger om borgernes og selskabernes løn- og kapitalindkomstforhold mellem medlemslandene samt ophævelsen af grænsekontrollen inden for EU, der for nogle regioners vedkommende fremkalder en skattearbitrage betinget grænsehandel.

29 Konkret foreslår Sørensen (2000a) en harmonisering på tre områder: dels bør man blandt EU-landene aftale en minimumsskattesats og skabe enighed blandt landene om den relevante skattebase på selskabsbeskatningsområdet; dels aftale en minimumssats for beskatningen af renteindkomst samt dels indføre en ensartet kulbrinteskate i alle landene.

30 Som påpeget af Sørensen (2000b & 2000c) behøver sådanne harmoniseringstiltag dog ikke at betyde den skandinaviske velfærdsmodels endeligt. Opfattelsen af, at de nordiske velfærdssystemer er de andre landes systemer klart overlegne, er ifølge Sørensen snarere en myte end

Som beskrevet i Rodrik (2000) er den økonomiske integration i virkeligheden ikke nær så udtalt, som mange ellers synes at mene. På trods af bestræbelserne på at mindske og på nogle områder helt at fjerne de barrierer, der stiller sig hindrende i vejen for en perfekt integration, er der endnu langt hertil, hævder Rodrik. En væsentlig forklaring herpå er eksistensen af transaktionsomkostninger i bred forstand omfattende egentlige omkostninger såvel som måske væsentligere forskelle i landenes politiske og juridiske systemer. At der eksisterer et økonomisk såkaldt *open economy trilemma*³¹ er velkendt. Men måske gør et sådant forhold sig ligeledes gældende på det politiske område; jf. Rodrik (2000:180): *"If we want true international economic integration, we have to go either with the nation-state, in which case the domain of national politics will have to be significantly restricted, or else with mass politics, in which case we will have to give up the nation-state in favor of global federalism"*. Har Rodrik ret, og meget synes at tale herfor, er perspektiverne for den fremtidige europæiske integration – såvel i dybden som i bredden – gjort afhængig af de enkelte medlemslandes interesse i og villighed til at skabe en fælles europæisk unionsfølelse og –identitet. At visionen herom kan anes i den hidtidige stedfundne integration, er, som nævnt, påpeget af f.eks. Marcussen (2000). At der også er enighed herom hos den toneangivende europæiske elite (hos politikerne og embedsmandsapparatet) er formentlig sandsynlig, men om den er bredt til stede blandt Unionens almene borgere er nok mere tvivlsomt. Sikker er det dog, at en usynliggørelse af integrationsprocessens alt afgørende politiske dimension ikke er fremmende for skabelsen af en fælles europæisk unionsfølelse og –identitet.

6 Afrundende bemærkninger

Med ØMU'en på plads er den europæiske integrationsproces nået et væsentligt skridt videre. Efter etableringen af den ønskede monetære konvergens blandt medlemslandene rettes fokus nu mere præcist end tidligere mod den europæiske beskæftigelsessituation; jf. intentionerne bagved **The European Employment Pact**. Som belyst i afsnit 2 og 3 er behovet for dette skifte i fokuseringen ganske berettiget, den vedvarende, høje og blandt medlemslandene varierende, arbejdsløshed taget i betragtning. Hvorvidt, hvordan og hvor hurtigt en realøkonomisk konvergens inden for EU lader sig realisere er vanskelige spørgsmål at besvare helt præcist. Men af sig selv lader denne sig næppe realisere, hvorfor de enkelte lande,

en realitet. Se tillige Søndergaard (2000), hvori der gøres nogle velfærdspolitiske betragtninger i et nationalt, i et ØMU og et i globalt perspektiv.

31 Det er ikke muligt på samme tid at håndhæve en uafhængig pengepolitik, at have faste valutakurser og at have en perfekt kapitalbevægelighed.

selv eller i et fællesskab inden for EU's institutionelle rammer, ikke bør undlade at løfte byrden med henblik på at få gennemført en konsekvent og stabil løsning af det europæiske arbejdsløshedsproblem.

Derudover er det endvidere vigtigt at påpege, at visionen om den europæiske integration primært er et politisk projekt om end nok med ganske væsentlige økonomiske konsekvenser for såvel de enkelte lande selv som for EU, Europa og måske endda globalt. Man må derfor forvente, at de fremtidige integrationsbestræbelser også vil være af en politisk og ikke blot af en økonomisk karakter; jf. fremstillingen i afsnit 5 – om end dette forhold hidtil ikke har haft en dominerende rolle i den danske debat om den europæiske integrationsproces.

Heri er dog intet hverken nyt eller overraskende. Således skrev Jørgen H. Gelting allerede i 1961 følgende: ”Endskønt det er almindeligt bekendt baade, at motiverne til Rom-traktaten er politiske snarere end økonomiske, og at Danmarks muligheder for at føre en selvstændig politik vil blive væsentligt reducerede ved indtræden i fællesmarkedet, har denne politiske umyndiggørelse indtil for nylig spillet en relativ ringe rolle i den offentlige debat ... vigtige afgørelser vil blive truffet ... indenfor en bureaukratisk struktur ... fællesmarkedets forfatning lægger den politiske hovedindflydelse hos raadet og kommissionen, hvorimod forsamlingen kun har saare begrænsede beføjelser”.

7 Litteraturliste

- [1] Andersen, Torben M. (2000): "Den økonomiske politik i det 21. århundrede", Nationaløkonomisk Tidsskrift 2000, pp. 40-53.
- [2] Apel, Emmanuel (1998): "European Monetary Integration 1958-2002", Routledge 1998.
- [3] Bayoumi, Tamim & Prasad, Eswar (1997): "Currency Unions, Economic Fluctuations, and Adjustment: Some New Empirical Evidence", IMF Staff Papers, Vol. 44, No. 1 (March 1997), pp. 36-58, 1997 International Monetary Fund.
- [4] Berthold, Norbert et al. (1999): "Real Wage Rigidities, Fiscal Policy, and the Stability of EMU in the Transition Phase", IMF Working Paper/83.
- [5] Buti, Marco & Sapir, André (1998): "Economic Policy in EMU – A Study by the European Commission Services", Claradon Press 1998.
- [6] Casey, Bernard et al. (1999): "Flexibility, quality and competitiveness", National Institute Economic Review April 1999, pp. 70-81.
- [7] Coen, Robert M. et al. (1999): "The NAIRU and Wages in Local Labor Markets", The American Economic Review May 1999, pp. 52-57.
- [8] Davidson, Paul (1998): "Post Keynesian Employment Analysis and the Macroeconomics of OECD Unemployment", The Economic Journal 1998, pp. 817-831.
- [9] EU-Commission (1999a): "European Economy – 1999 Broad Economic Policy Guidelines, No. 68".
- [10] EU-Commission (1999b): "European Economy – The EU Economy: 1999 Review, No. 69".
- [11] Galbraith, James K. (1997): "Time to Ditch the NAIRU", The Journal of Economic Perspectives 1997, pp. 93-108.
- [12] Gelting, Jørgen H. (1961): "Om det økonomiske tab ved at staa udenfor Fællesmarkedet", Nationaløkonomisk Tidsskrift 1961, pp. 239-253.

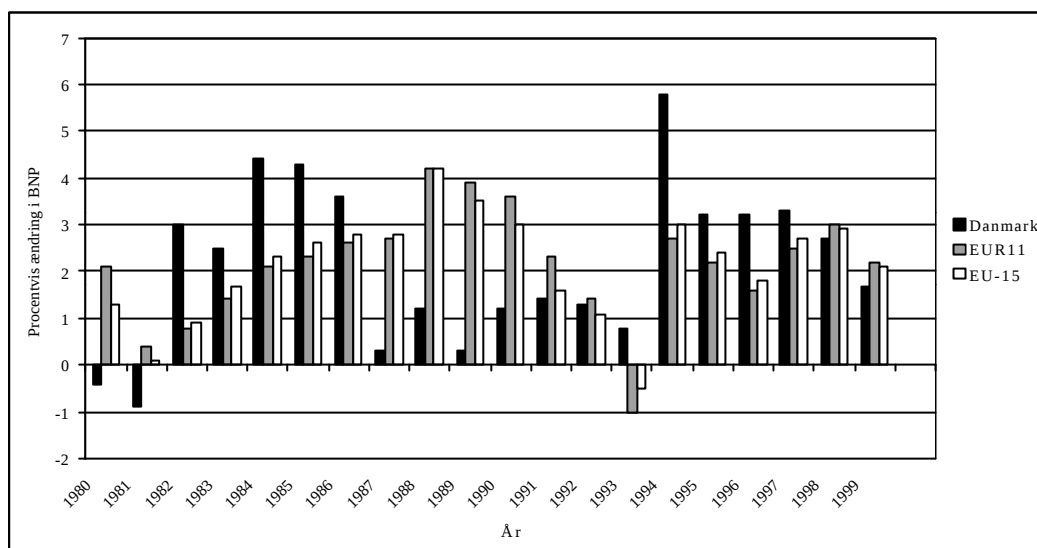
- [13] Hansen, J. Drud & Nielsen, Ulf-Møller (1997): "An Economic Analysis of the EU", McGraw-Hill 1997.
- [14] Hansen, J. Drud & Olesen, Finn (2000): "European Integration: Some stylised facts", forthcoming.
- [15] Harck, Søren (2000): "Er Phillips-kurven på langt sigt lodret i en lille åben økonomi?", Nationaløkonomisk Tidsskrift 2000, pp. 243-58.
- [16] Hougaard Jensen, Svend E. & Dogonowski, Robert R. (2000): "Danmark og euroen: konsekvenser for finanspolitikken", EPRU-analyse nr. 18, Økonomisk Institut, Københavns Universitet.
- [17] Marcussen, Martin (2000): "ØMU'en som politisk projekt", Økonomi & Politik 2000, nr. 2, pp. 47-59.
- [18] Olesen, Finn (1993): "Den økonomiske og monetære union: Realistisk vision eller virkelighedsfjern utopi?", HHS Erhvervsøkonomisk Skriftserie 1993.
- [19] Olesen, Finn (1996): "Økonomisk politik i en europæisk sammenhæng – EMS, ØMU, EU og DK" fra bogen "Økonomiernes internationalisering – fra regional til global orientering", Andreas Cornett (red.), Jurist- og Økonomforbundets Forlag 1996, pp. 213-34.
- [20] Olesen, Finn (1999): "Monetær Integration i EU", Working Paper 1999-2, IME, SDU Esbjerg.
- [21] Rasmussen, Jan Kærraa (2000): "Euro'ens betydning for strukturpolitikken", Økonomi & Politik 2000 nr. 2, pp. 2-17.
- [22] Rodrik, Dani (2000): "How Far Will International Economic Integration Go?", Journal of Economic Perspectives nr. 1 2000, pp. 177-186.
- [23] Skott, Peter (1996): "Strukturledighed, Phillipskurver og dansk økonomisk-politisk debat", Nationaløkonomisk Tidsskrift 1996, pp. 61-73.
- [24] Søndergaard, Jørgen (2000): "Globalisering, ØMU og national velfærdspolitik", Samfundsøkonomen 2000:5, pp. 12-18.

- [25] Sørensen, Peter Birch (2000a): "Tax Coordination in the Economic and Monetary Union: Perspectives and Current Standing", EPRU-analyse nr. 17, Økonomisk Institut, Københavns Universitet.
- [26] Sørensen, Peter Birch (2000b): "Euro'ens økonomi og politik" fra bogen "Derfor JA til euroen" red. Af Bertil Haarder, Peter la Cours Forlag 2000.
- [27] Sørensen, Peter Birch (2000c): "Euroen og velfærdsstaten i Danmark og Europa", Indlæg på Nordisk Ministerråds konference den 22. juni 2000 om euroen og de nordiske velfærdsstater.
- [28] Ungerer, Horst (1997): "A Concise History of European Monetary Integration – From EPU to EMU", Quorum Books 1997.
- [29] Økonomiministeriet (2000a): "The Danish Economy 2000", København 2000.
- [30] Økonomiministeriet (2000b): "Danmark og Euroen", København 2000.
- [31] Østrup, Finn (1992): "The Development of the European Monetary System", Jurist- og Økonomforbundets Forlag 1992.

Appendiks 1

I dette afsnit belyses i Figur 1 og 2 udviklingen i udvalgte landegrupperes reale vækstrater, mens Figur 3 og 4 tilsvarende viser den årlige ændring i den samlede beskæftigelse.

Figur 1. Den procentvise ændring i reelt BNP målt i 1990 – markedspriser, 1980-1999

Kilde: EU-Commission (1999a: Statistical Annex, table 10).

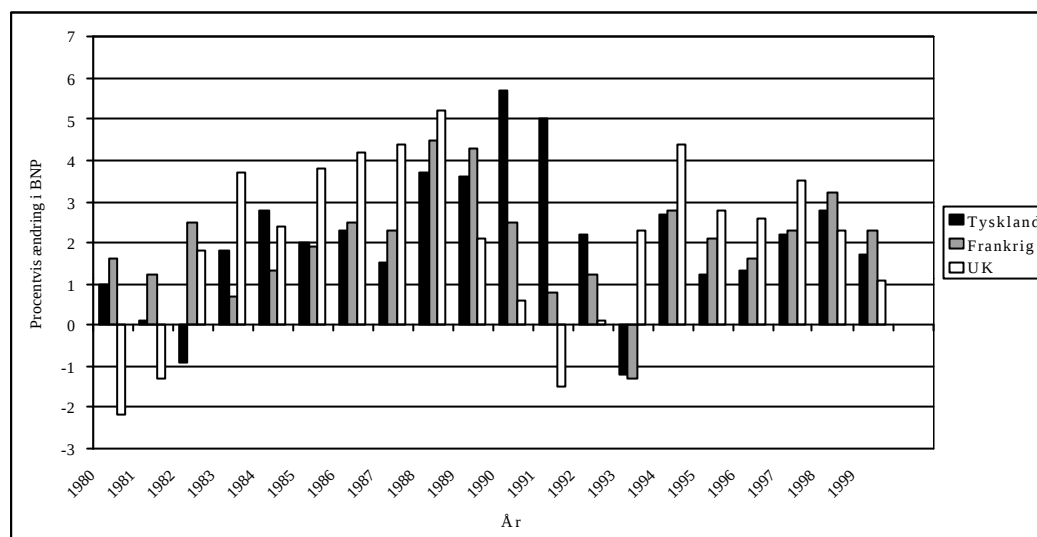
Målt over hele perioden er der ikke den store forskel mellem de seks viste vækstrater i de to figurer. Således er vækstraten størst i EU-11 og Danmark – en gennemsnitlig årlig vækstrate på 2,15 henholdsvis 2,145% - og mindst i Frankrig med en marginalt lavere rate på 2,015%. Fokuseres der alene på den økonomiske vækst i perioden 1990-99 topper Danmark, måske ikke overraskende vores beskæftigelsesmæssige udvikling taget i betragtning, med en gennemsnitsværdi på 2,46%. Lavest var væksten i denne periode i Frankrig og Storbritannien med vækstrater på 1,75 henholdsvis 1,82%.

Betragtes derimod udviklingen i den årlige reale vækst er variationen mellem landene over årene mere nuanceret. Eksempelvis kan to højvækst perioder iagttages for Danmarks vedkommende: dels fra 1982 til 1986 dels i perioden 1994-98, mens man hos EU-11 og EUR15 kun i årene 1988-1990 finder en vækst på over 3 procent³². Helt analog hermed oplever den tyske økonomi i forbindelse med genforeningen i de fire år 1988 til og med 1991 en egentlig højvækst. Et noget ander-

32 Jf. EU-Commission(1999b:40) forventes der i såvel 2000 og 2001 en realvækst for hele EU på 3,0 pct. At dette indikerer en tiltagende vækst for EU-området i starten af det nye årtusinde bekræftes af det samtidige skøn over væksten i de private investeringer på 5,3 henholdsvis 5,4 pct. i de to år.

ledes forløb kender tegner derimod udviklingen i Storbritanniens økonomi. Generelt oplever dette land i perioden 1980-88 en tiltagende vækst. Først fra 1993 og fremefter – måske blandt andet som følge af UK's fravalg af ERM-samarbejdet i efteråret 1992 – realiseres igen vækstrate over og omkring de 3 procent.

Figur 2. Den procentvise ændring i reelt BNP målt i 1990 – markedspriser, 1980-1999

Kilde: EU-Commission (1999: Statistical Annex, table 10)

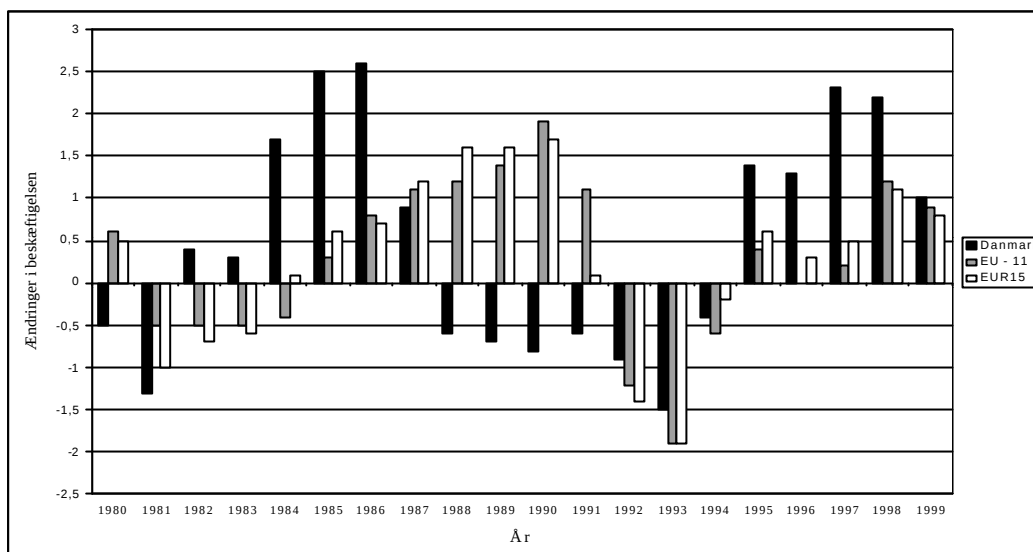
Forskelligheden i de reale vækstrater kan ligeledes, jf. EU-Commission(1999b:51), illustreres ved at betragte variationen i standardafvigelserne af de reale BNP ændringer. Belyses udviklingen heri for EU-11's vedkommende, synes variabiliteten – jf. Tabel 1 – at mindskes i løbet af 1990'erne. Niveaue for variabiliteten hos EU ligger dog stadigvæk over niveauet for USA, hvor gennemsnittet for 1983-97 er på 1,61.

Tabel 1. Standardafvigelser af de reale vækstrater for EU-11

Gns. For 1990'erne	Gns. for 1995-99	1999
2,22	2,21	1,90

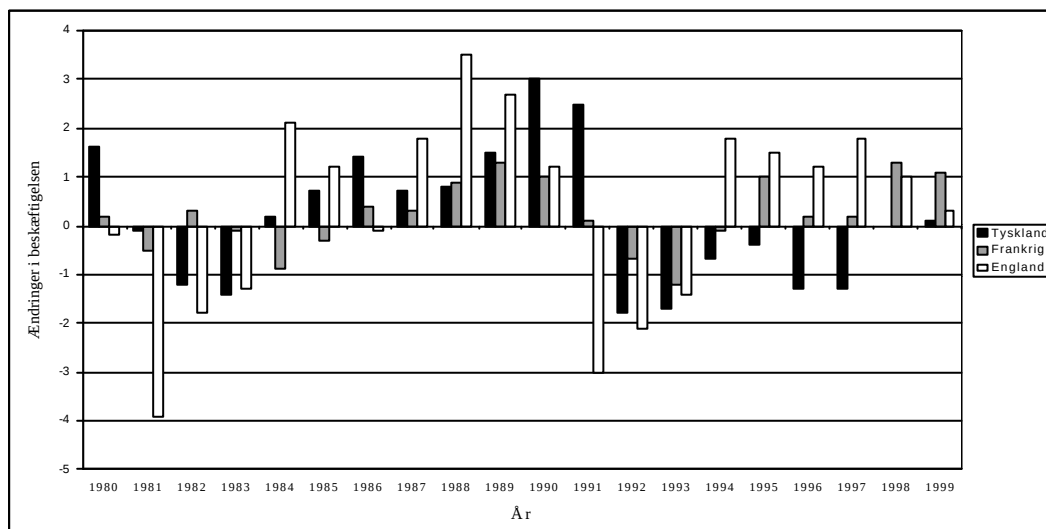
Betragtes tilsvarende de udvalgte landes årlige ændringer i den samlede beskæftigelse – Figur 3 og 4 - er de nævnte udviklingstendenser noget svagere repræsenteret. Dog iagttages igen den markante beskæftigelsesmæssige fremgang i Danmark i årene 1984-86 og 1995-98, ligesom Storbritanniens noget særegne forløb på ny lader sig dokumentere.

Figur 3 Ændring i den samlede beskæftigelsen i Danmark, EU – 11 og EUR15, 1980-1999

Kilde: EU-Commission (1999a: Statistical Annex, table 2).

Figur 4 Ændringen i den samlede beskæftigelsen i Tyskland, Frankrig og UK, 1980-1999

Kilde: EU-commission (1999a: Statistical Annex, table 2).

I et simpelt forsøg på at klarlægge effekten af en ændring i det reale BNP på den samlede beskæftigelse er der foretaget en række regressions på EU-landene af typen (1).

$$(1) \text{ Besk}_t = \beta_0 + \beta_1 \text{ BNP}_t + u_t$$

Målt over hele den belyste periode varierede R^2 -værdien ganske betydeligt blandt de 15 EU-lande; jf. Tabel 2.

Tabel 2. *Beskæftigelsesændringen forklaret ved den reale vækstrate, 1980-99*

	B	DK	D	EL	E	F	IRL	I
R ²	0,4789	0,3868	0,4535	0,0351	0,8089	0,5960	0,7277	0,3892

	L	NL	A	P	FIN	S	UK
R ²	0,1914	0,5687	0,3869	0,3204	0,7620	0,6328	0,4181

Kilde: EU-commission (1999a: Statistical Annex, table 2 og 10).

Som det fremgår af tabellen er den postulerede sammenhæng stærkest til stede i Spanien, Finland og Irland og svagest repræsenteret i Grækenland, Luxembourg og Portugal. På nær for Grækenlands vedkommende er såvel konstantleddet som BNP-variablen signifikante i alle kørslerne. Samtidig synes tabellen at indikere de 15 landes indbyrdes realøkonomiske forskellighed, idet variabiliteten i den postulerede sammenhængs styrke er ganske betydelig.

Belyses hele EU under eet, bør man forvente en forholdsvis stærkere sammenhæng mellem ændringen i BNP og den samlede beskæftigelse, idet de landespecifikke variationer – med mindre disse er perfekt korrelerede, hvilket ganske givet ikke er tilfældet de dokumenterede forskellige realøkonomiske forløb i de enkelte medlemslande taget i betragtning – så at sige nettes ud mod hinanden. Dette synes da også at være tilfældet; jf. Tabel 3.

Tabel 3. *Beskæftigelsesændringen forklaret ved den reale vækstrate: BNP_t, 1980-99*

	b₀	b₁	R²	Signifikans F
EU-11	- 1,1787	0,6761	0,7023	3,99E-06
EUR15	- 1,3270	0,7598	0,7496	8,17E-07

Kilde: EU-commission (1999a: Statistical Annex, table 2 og 10).

Inddrages et lag i relation (1), der derved kan reformuleres som relation (2), i erkendelse af, at en realøkonomisk tilpasning fra en ændring i BNP til en øget beskæftigelse dels tager tid dels sker med en vis forsinkelse – de ændrede afsætningsøkonomiske vilkår kunne jo være af en ren midlertidig karakter – styrkes den netop viste sammenhæng; jf. Tabel 4.

$$(2) \text{ Besk}_t = \beta_0 + \beta_1 \text{BNP}_t + \beta_2 \text{BNP}_{t-1} + u_t$$

Tabel 4. Beskæftigelsesændringen forklaret ved de reale vækstrater: BNP_t og BNP_{t-1} , 1980-99

	b_0	b_1	b_2	R^2	Signifikans F
EU-11	- 1,5917	0,5378	0,3186	0,8436	1,42E-07
EUR15	- 1,8033	0,6009	0,3709	0,9106	1,22E-07

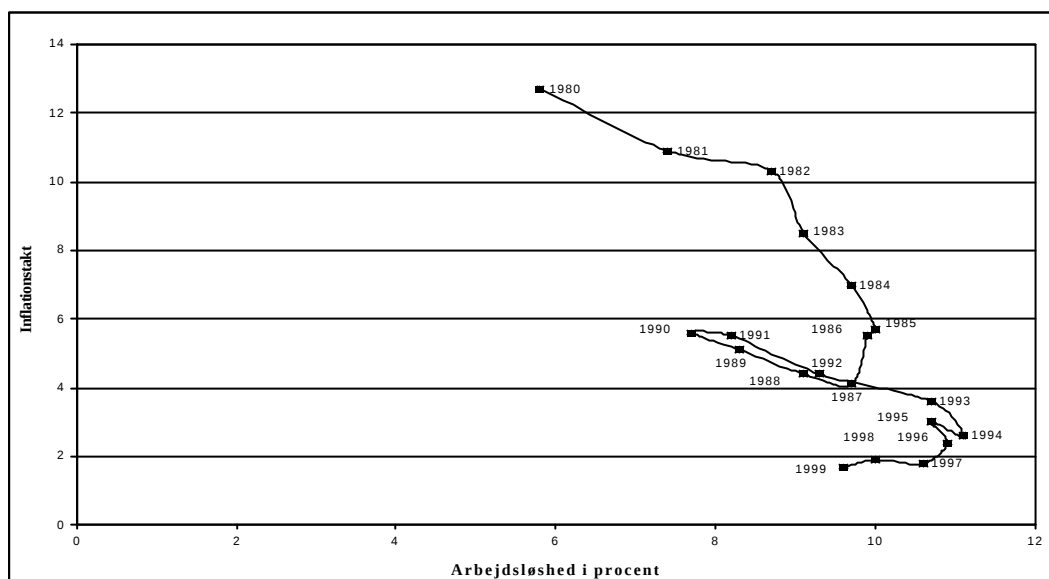
Anm: Beregnes korrelationskoefficienten mellem de to forklarende BNP-variable i de to regressioner, er denne for EU-11's og EUR15's vedkommende 0,4150 henholdsvis 0,4112.

Kilde: EU-commission (1999a: Statistical Annex, table 2 og 10).

Appendiks 2

I dette appendiks vises Phillipskurven for EUR15. Som tilfældet var for EU-11's vedkommende kan den forventede Phillipskurverevaktion aflæses i figuren. Igen med såvel en stærkere styrke i sammenhængen især i midten af 1980'erne som en betydelig reduktion i de holdte inflationsforventninger.

Figur 1. Phillipskurve for EUR15, 1980-1999

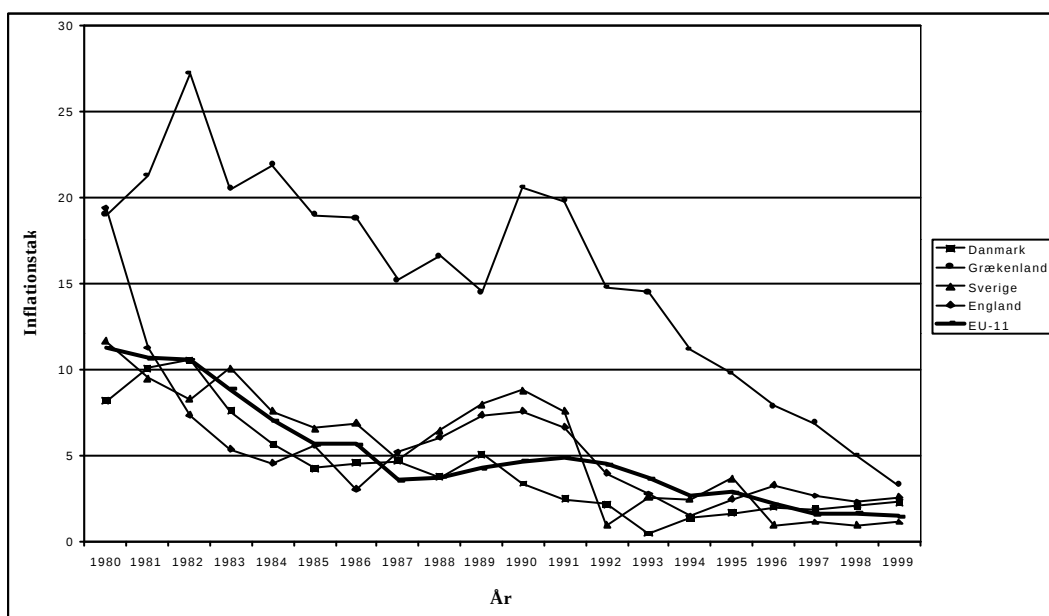

Kilde: EU-Commission (1999a: Statistical Annex, table 3 & 24).

Appendiks 3

I Figur 1 vises inflations udviklingen for de fire såkaldte "outs". Som det fremgår af denne, volder den tilsigtede inflationære konvergens kun problemer i Grækenlands tilfælde. Nok bringes inflationen over hele perioden markant ned, men Grækenland mangler endnu at levere dokumentation for, at den i 1999 lave inflationstakt kan fastholdes i en længerevarende periode. Derimod følger de tre øvrige lande ganske let med EU-11 i ønsket om at nå en tilfredsstillende prisstabilisering. Sverige endda i slutningen af perioden med en inflationstakt, der er lavere end gennemsnittet for euro-landene.

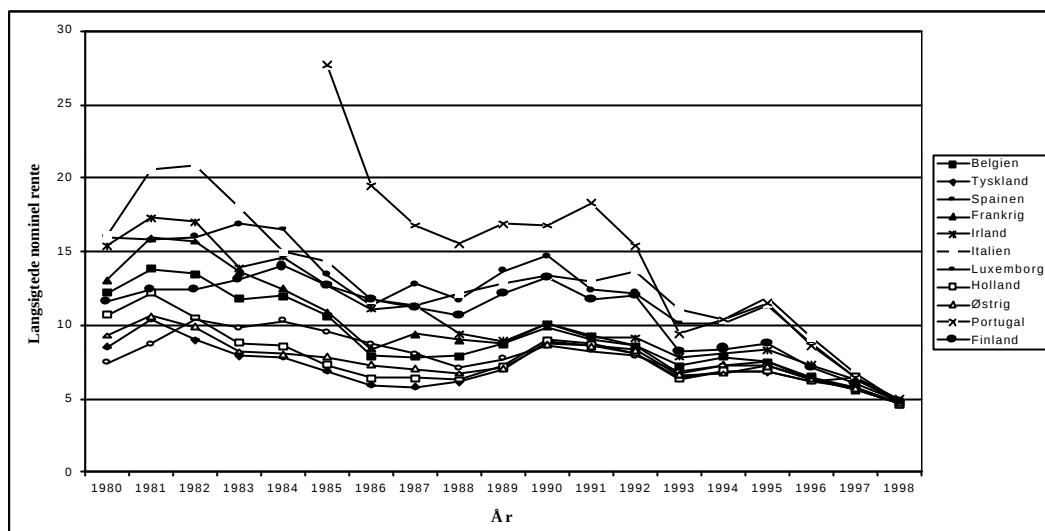
Figur 1. Inflationstakt for Danmark, Grækenland, Sverige, England og EU-11, 1980-1999

Kilde: EU-Commission (1999a: Statistical Annex, table 24).

Belyses den nominelle renteutvikling i de enkelte lande finder en tilsvarende konvergens af rentesatserne sted. Som det fremgår af Figur 2, er konvergensen tiltagende over årene, ligesom renteniveauet i 1998 næsten er perfekt konvergeret de kommende ØMU-landene imellem på et niveau omkring 5%. Et helt analogt forløb kan gennemfindes for de fire "outs"-landes vedkommende.

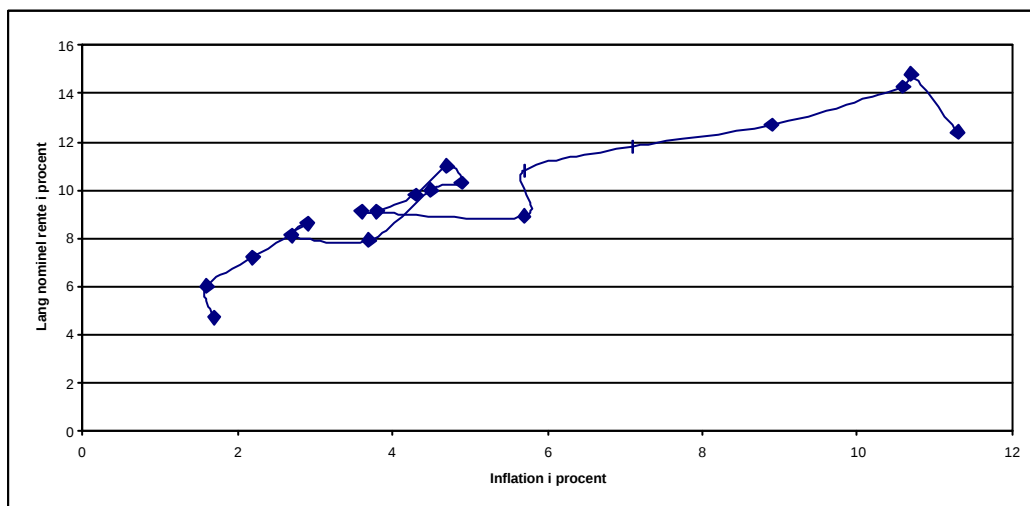
Figur 2. Udviklingen i den langsigtede nominel rente i EU 11-landene, 1980-1998

Kilde: EU-Commission (1999a: Statistical Annex, table 52).

Den viste udvikling er helt i overensstemmelse med den argumentation, der er indeholdt i Fisher-relationen, hvor en ændring i inflationstakten på det lange sigt antages fuldt ud at blive overvæltet i den nominelle rente. I Figur 3 og 4 er denne relation eksempelvis forsøgt illustreret for såvel EU-11 som Danmark. Som det ses, understøttes argumentationen af begge figurer.

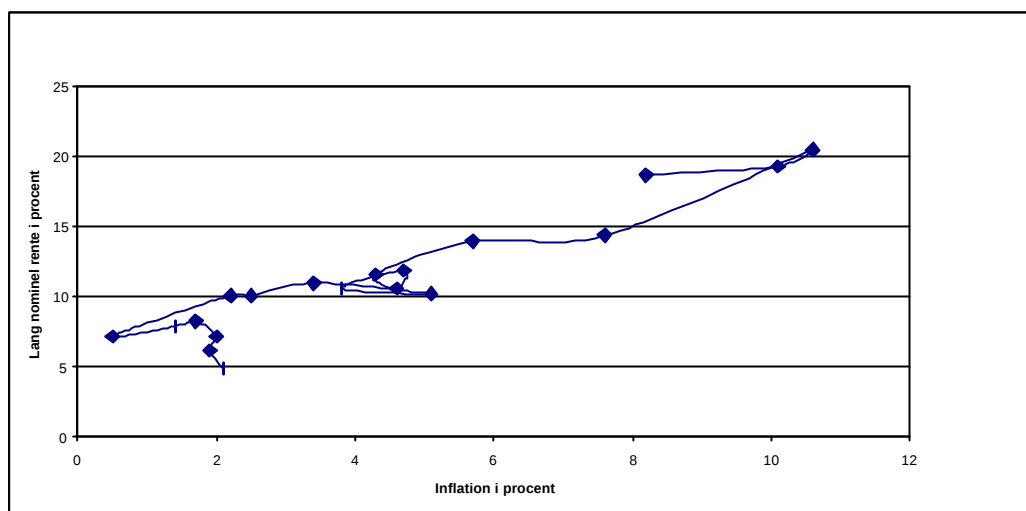
Figur 3. Fisher-relation: EU-11, 1980-1999

Anm.: Beregnes korrelationskoefficienten mellem inflationstakten og den lange nominelle rente, antager denne værdien 0,9170.

Kilde: EU-Commission (1999a: Statistical Annex, table 24 og 52).

Figur 4. Fisher-relation: Danmark, 1980-1999

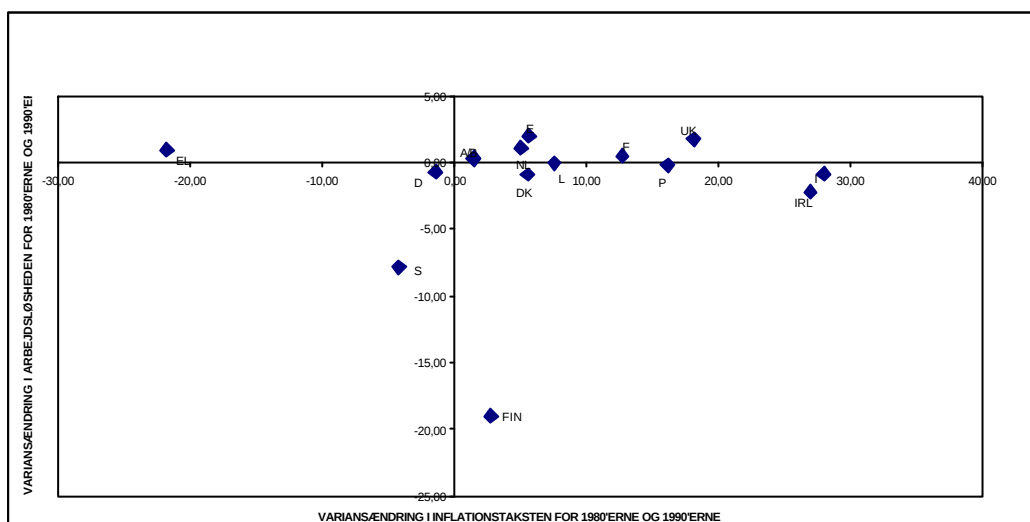
Anm: Beregnes korrelationskoefficienten mellem inflationstakten og den lange nominelle rente, antager denne værdien 0,9470.

Kilde: EU-Commission (1999a: Statistical Annex, table 24 og 52).

Appendiks 4

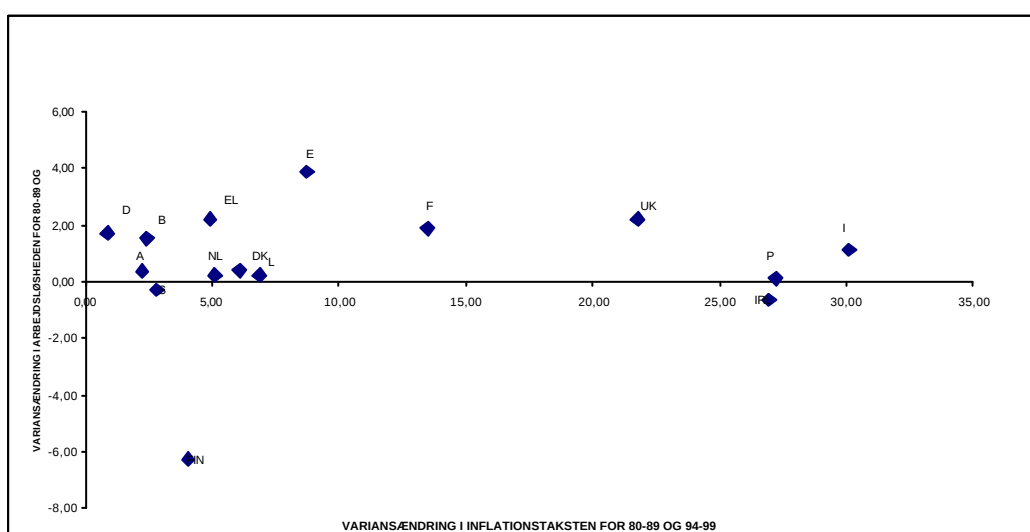
Betragtes ændringen i variansen på de to variable, synes inflationskonvergensens igen ikke at være indtruffet på bekostning af en mere udbredt tendens til arbejdsløshed. En lav værdi for variansændringen på inflationstakten giver således ikke en høj værdi på variansændringen på arbejdsløsheden.

Figur 1. Variansændring i arbejdsløshed og inflation for 1980'erne og 1990'erne

Kilde: EU-Commission (1999a: Statistical Annex, tables 3 & 24).

Figur 2. Variansændring i arbejdsløshed og inflation for 1980'erne og 1994-1999

Kilde: EU-Commission (1999a: Statistical Annex, tables 3 & 24).

Især er sammenklumpen tæt på origo i 1. kvadrant i Figur 2 udtalt. I denne klump finder man således otte lande: Tyskland, Belgien, Østrig, Sverige, Holland, Grækenland, Danmark og Luxembourg.

I Tabel 1 er de relevante fire nøgletal præsenteret.

Tabel 1. Bilagstabel over de fire nøgletal 1980-1999

Lande	ARB(80-89)	INF(80-89)	ARB(94-99)	INF(94-99)	ARB(90-99)	INF(90-99)
Belgien	1.98	2.57	0.45	0.14	1.63	1.07
Danmark	2.30	6.16	1.89	0.10	3.21	0.56
Tyskland	2.12	1.44	0.39	0.58	2.82	2.82
Grækenland	2.28	13.56	0.08	8.65	1.33	35.34
Spanien	10.52	10.04	6.65	1.31	8.55	4.35
Frankrig	2.03	13.61	0.15	0.12	1.55	0.85
Irland	8.70	29.98	9.34	3.01	10.92	3.01
Italien	1.23	31.71	0.09	1.59	2.10	3.71
Luxembourg	0.25	10.72	0.03	3.86	0.28	3.10
Holland	2.46	5.20	2.22	0.09	1.38	0.11
Østrig	0.45	2.53	0.07	0.31	0.20	1.04
Portugal	1.57	29.15	1.45	1.90	1.78	12.96
Finland	0.46	5.14	6.71	1.09	19.44	2.35
Sverige	0.49	4.03	0.79	1.22	8.30	8.24
England	3.97	22.12	1.75	0.35	2.26	3.96
EUR 11	1.74	8.99	0.28	0.36	1.99	1.76
EUR 15	1.74	9.09	0.33	0.27	1.38	2.17

Lande	BESK(80-89)	INF(80-89)	BESK(94-99)	INF(94-99)	BESK(90-99)	INF(90-99)
Belgien	1.35	2.57	0.58	0.14	0.74	1.07
Danmark	1.88	6.16	0.96	0.10	1.93	0.56
Tyskland	1.12	1.44	0.38	0.58	2.80	2.82
Grækenland	3.18	13.56	0.70	8.65	1.48	35.34
Spanien	7.72	10.04	1.80	1.31	4.65	4.35
Frankrig	0.42	13.61	0.34	0.12	0.68	0.85
Irland	1.64	29.98	1.40	3.01	4.27	3.01
Italien	0.27	31.71	0.42	1.59	1.34	3.71
Luxembourg	2.02	10.72	0.65	3.86	0.85	3.10
Holland	3.05	5.20	1.14	0.09	1.02	0.11
Østrig	0.69	2.53	0.21	0.31	0.62	1.04
Portugal	3.27	29.15	1.91	1.90	3.02	12.96
Finland	0.84	5.14	1.74	1.09	14.32	2.35
Sverige	0.31	4.03	1.45	1.22	5.43	8.24
England	5.25	22.12	0.33	0.35	3.06	3.96
EUR 11	0.60	8.99	0.42	0.36	1.36	1.76
EUR 15	0.88	9.09	0.20	0.27	1.20	2.17

Lande	BNP(80-89)	INF(80-89)	BNP(94-99)	INF(94-99)	BNP(90-99)	INF(90-99)
Belgien	3.54	2.57	0.42	0.14	1.80	1.07
Danmark	3.91	6.16	1.84	0.10	2.27	0.56
Tyskland	2.12	1.44	0.48	0.58	3.78	2.82
Grækenland	5.36	13.56	0.52	8.65	2.91	35.34
Spanien	3.58	10.04	0.38	1.31	2.40	4.35
Frankrig	1.59	13.61	0.31	0.12	1.67	0.85
Irland	3.83	29.98	2.84	3.01	10.45	3.01
Italien	1.47	31.71	0.57	1.59	1.27	3.71
Luxembourg	15.27	10.72	0.93	3.86	3.57	3.10
Holland	3.19	5.20	0.37	0.09	0.97	0.11
Østrig	1.61	2.53	0.29	0.31	1.35	1.04
Portugal	8.51	29.15	0.34	1.90	2.24	12.96
Finland	1.66	5.14	0.58	1.09	15.10	2.35
Sverige	1.19	4.03	0.92	1.22	4.36	8.24
England	6.00	22.12	1.25	0.35	3.06	3.96
EUR 11	1.46	8.99	0.23	0.36	1.55	1.76
EUR 15	1.53	9.09	0.22	0.27	1.19	2.17

Kilde: EU-Commission (1999a: Statistical Annex, tables 2, 3, 10 & 24).

Af disse er variabiliteten, som nævnt i teksten, størst ved en sammenligning af arbejdsløsheds- og inflationsvariansen, når 1980'erne holdes op over for 1990'erne. Et noget tilsvarende mønster er til stede i den samme periode, når variansen på inflationen stilles op imod udsvingene i beskæftigelsen og den årlige reale vækstrate. Mest harmoni genfindes, som sagt, når sidste halvdel af 1990'erne konfronteres med 1980'erne. Bedst fitter udviklingen i BNP, hvor der er en perfekt samklang mellem de to variable, mens beskæftigelses- og arbejdsløshedsvariablen giver to henholdsvis tre afvigelser fra en samtidig reduktion i begge varianser.

Department of Environmental and Business Economics
Institut for Miljø- og Erhvervsøkonomi (IME)

IME REPORTS

ISSN: 1399-3232

Issued reports from IME

Udgivne rapporter fra IME

No.

1/99	Niels Kold Olesen Eva Roth	<i>Det danske dambrugserhverv – en strukturanalyse</i>
2/00	Pernille Eskerod (red.)	<i>Projektstyring og -ledelse - de bedste cand.merc. bidrag fra 1998-99</i>
3/00	Hanne W. Tanvig Chris Kjeldsen	<i>Aktuel forskning om danske landdistrikter</i>
4/00	Birgit Nahrstedt Finn Olesen	<i>EU, ØMU'en og den europæiske beskæftigelse</i>